

KOLOZSVÁRI PROTESTÁNS TEOLÓGIAI INTÉZET

Jónás Norbert Ferenc

**AZ ABORTUSZ KÉRDÉSE A PROTESTÁNS ÉS
RÓMAI KATOLIKUS ETIKÁBAN**

Témavezető:

Dr. habil. Visky Sándor Béla

KOLOZSVÁR, 2023.

TARTALOM

TARTALOM.....	2
Bevezetés	3
1. BEVEZETŐBEN AZ ABORTUSZRÓL	4
1.1. Az abortusz fogalmáról és hatásáról	4
1.2. Az abortusz jogi szabályozása az érvényben lévő romániai és magyarországi jogban	7
2. „MÉLTÓ AZ EMBRIÓ A MAGA ÉLETÉRE?” – AZ EMBERI MÉLTÓSÁG KÉRDÉSE	9
2.1. Az ember mint személy	9
2.2. Az emberi méltóság	13
2.3. A magzat méltósága a keresztyén teológiában	15
3. ABORTUSZ A KERESZTYÉN ETIKÁBAN.....	22
3.1. Abortusz a Szentírásban és az ókeresztyén iratokban	22
3.2. A családtervezés és szexualitás kérdése	28
3.3. Mivel indokolható az abortusz? – Az abortusz indikáció	30
3.3.1. Egészségügyi-pszichiátriai	34
3.3.2. Eugenikai	36
3.3.3. Etikai/kriminológiai	39
3.3.4. Szociális	41
3.4. Az abortusz gyilkos bűn vagy elfogadható rossz?	42
KÖNYVÉSZET.....	44

Bevezetés

Az abortusz témája egyre nagyobb aktualitást és figyelmet nyer napjainkban. Jelen van a nyugati kultúrák hétköznapijaiban, akár a „Pro choice” akár a „Pro life” mozgalmakra gondolunk, emellett egyre több politikai párt emelte be kampánypontjai sorába az abortusz legalizálásának vagy éppen liberalizálásnak kérdését. A média közéleti fórumai gyakran kéri ki mind a közismert személyek, mind a közemberek véleményét az abortusz liberalizálásával, esetlegesen szigorításával kapcsolatban. A sok véleménynyilvánítás, politikai vita közepette elenyésző arányban jelenik meg az egyházi tanítás és teológiai állásfoglalás a magzatelhajtással kapcsolatban. Úgy tűnhet, hogy az egyházi tanítás súlya mellékessé vált a posztmodern társadalom közéleti kérdéseinek megtárgyalásban.

Feltevődik a kérdés: számottevő-e a keresztyén egyház etikai tanítása az abortusz kérdésében? Ha nemmel válaszolunk, egyúttal tagadjuk a keresztyén egyház feladatát, amely abban áll, hogy felmutassa a szekularizált világnak, a keresztyénség örök érvényű értékeit, melyek közül az egyik legelemibb érték az emberi élet védelme, amely a *Szentírás* szerint Isten ajándéka. Amennyiben igennel válaszolunk az előbbi kérdésre, úgy előbb el kell ismernünk, hogy az abortusz kérdésére a *Szentírás* nem ad közvetlen válaszokat vagy tanítást. Ebben áll a keresztyén etikusok feladata, hogy olyan válaszokat találjanak napjaink, akár emberi életet veszélyeztető kérdéseire, hogy az Isten törvényéből fakadjon, és az Isten kinyilatkoztatott szeretetének ne mondjon ellent.

Ebben a dolgozatban a magyar protestáns és római katolikus egyházi tanítást kívánom megvizsgálni és összehasonlítani a művi magzatelhajtás kérdésével kapcsolatban. Feltételezem, hogy az említett egyházak teológiája az élet védelmével kapcsolatban hasonló álláspontot képvisel, viszont más perspektíva alapján ítélik meg a magzatelhajtás kérdését. Dolgozatomban arra keresem a választ, hogy milyen teológiai és etikai érvek mentén nevezi az egyik felekezet kárhozatos bűnnek, míg a másik felekezet elfogadható rossznak a művi magzatelhajtást.

Kutatásomban a jelenleg érvényben lévő protestáns és római katolikus egyházi nyilatkozatokat veszem alapul. Az abortuszról szóló egyházi tanítások jobb megértése érdekében azokat a keresztyén etikákat használtam fel, amelyek rávilágítanak a tanítások teológiai gyökerére. Ezt követően egymás mellé állítva ütköztetem azokat a pontokat, amelyek eltérnek az abortuszról alkotott protestáns és római katolikus álláspontokban.

1. BEVEZETŐBEN AZ ABORTUSZRÓL

1.1. Az abortusz fogalmáról és hatásáról

A szakirodalom abortusznak nevez minden olyan elvetélést, magzatelhajtást, korai terhességmegszakítást, amely a magzat halálához vezet. A terhesség megszakadásának 28. hete előtti időszakban koraszüléstről beszélünk. AbortusZRól abban az esetben beszélünk, ha a terhesség megszakítása a terhesség 16. hete előtt történik. Az abortusz esetében a magzat képtelen az anyaméhben kívüli létezésre, a koraszülés esetében viszont nem mindig áll fenn a magzat elhalálózása.¹

Az abortusz kifejezés a latin *aborior*² igéből származik, jelentése: elvetél, korán születik meg, idő előtt világra jön, elhal. A társadalom szélesebb körében főként a mesterséges, orvos által végrehajtott beavatkozást értik az *abortusz* szó alatt. Orvosi szóhasználatban az *abortusz* kifejezésbe bele tartozik mind a *spontán vetélés* (abortus spontaneus), mind a *művi vetélés* (abortus artificialis) esete. Erkölcsi szempontból a művi vagy mesterséges vetélés esetében merülnek fel kérdések. Míg a spontán abortusz esetében nem áll fenn a szándékosság indítéka, addig a művi abortusz esetében egy külső beavatkozás szakítja meg a magzat anyaméhben belüli létezését, akár közvetett, akár közvetlen célzattal.³

Az orvosi művi terhességmegszakításnak három fő csoportját különbözteti meg a szakirodalom. Ez a három csoport az abortusz végrehajtásának módjában különbözik egymástól. Az első csoportba az „alulról” történő abortuszok tartoznak. Az eljárás során alulról hatolnak be a méhnyakon keresztül, ahol különböző orvosi eszközök segítségével (vákuum aspiráció, küret kanál) a kitágított méhnyakon keresztül távolítják el a magzatot a méhből. Ez a módszer a terhesség első trimeszterében valósítható meg.⁴

A mérgezéssel történő vetélés az abortuszok azon csoportjába tartozik, amely során egy RU–486 (mifepristone) – a terhesség 50. napjáig beadható – nevű szert vagy pedig úgynevezett

¹ *Abortusz* In: Magyar Nagylexikon, I. kötet (A-ANC), Akadémiai kiadó, Budapest, 1993, 50.

² *Aboriri*: *ab-* (el) és *oriri* (ered, születik, keletkezik) kapcsolódásából, *Abortusz* szócikk In: <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-magyar-etimologiai-szotar-F14D3/a-a-F14E1/abortusz-F14F1/> (2023. 03. 13.)

³ *Abortusz* In: Magyar Katolikus Lexikon (MKL), I. kötet (A-Bor), SzIT, 2. kiadás, Budapest, 2004, 16.

⁴ *Abortion* In: The New Encyclopaedia Britannica, Vol.: 1., 15th edition, Chicago, 1996, 35.

sóoldatot – a terhesség 16. hete után alkalmazzák – fecskendeznek be a magzatburokba. Mindkét esetben előbb elpusztul a magzat, s ezt követően koraszülést beindító szert adnak az anyának. Az eddig említett mindkét módszernél fennáll az édesanya testi egészségének súlyos károsodása (erős vérzés, méhnyak súlyos sérülése stb.).⁵

Az abortusz elvégzésének harmadik csoportja az úgynevezett „felülről” végzett abortusz vagy hysterectomy (a méh teljes vagy részleges eltávolítása). Ezt a módszert a fejlettebb magzatok esetében alkalmazzák, korai császármetszésnek is tekinthető. A terhesség 16. és 28. hete között végzik el.⁶

Az abortusz végrehajthatóságának jogi szabályozásáról és annak romániai és magyarországi érvényességéről később fogok beszélni. Ebben a részben megemlítenék még olyan reprezentatív statisztikákat, amelyek a múlt századtól kezdődően jelen korunkig mutatják be hogyan változott egyes országok abortusz tendenciája.

A *Guttmacher Institute* adatai⁷ a nem várt terhességekre és abortuszokra vonatkozólag a következőket közli: világviszonylatban az elmúlt 30 év (1990-2019) során a nem kívánt terhességek aránya, amelyek abortusszal végződnek, megnőtt. 1990 és 1994 között még 36%-ot mértek, míg 2015 és 2019 között az arány 50%-ra emelkedett. A nem kívánt terhességek abortusszal való végződésének aránya a közepes gazdasági és jövedelmű országokban a legmagasabb (66%), míg a magas és alacsony gazdasági potenciállal és életszínvonallal rendelkező régiókban megközelítőleg 40% körüli. Ez az adat főképpen azért érdekes, mivel azon országok, amelyekben tilos vagy nagyon szigorúan szabályozott az abortusz, illetve azon országok, ahol az abortusz széles körben legalizált, arányaikban véve nagyon hasonló adatokat mutatnak. Kínát és Indiát leszámítva az abortuszok aránya magasabb azokban az országokban, ahol korlátozzák vagy tiltják az abortuszt.

Az európaihoz hasonló észak-amerikai társadalomban a következő adatok jellemzőek: 1990 és 2019 között 45%-al csökkent az abortuszok aránya. Az ezer nőre jutó abortuszok aránya úgyszintén 1990-ben 22/1000, 2019-ben már csak 12/1000. Kanadában ez 13%-os csökkentést jelent az abortuszok tekintetében, a nem kívánt terhességek abortusszal végződésének tekintetében

⁵ *Abortion* In: The New Encyclopaedia Britannica, 36.

⁶ Uo.

⁷ *Global and Regional estimates of unintended pregnancy and abortion* In: <https://www.guttmacher.org/fact-sheet/induced-abortion-worldwide> (2023. 03. 13.)

pedig 51%-ról, 37%-ra csökkent. Számokban ez annyit fejez ki, hogy a 2015-2019-es időszakban 265 000 nem kívánt terhességből 97 500 végződött abortusszal. Az USA-ban hasonló tendenciák fedezhetőek fel, ahol 1990 és 2019 között az abortuszok aránya 48%-al csökkent. A nem kívánt terhességek abortusszal végződő arányának csökkenése, már reprezentatívabb, mint északi szomszédja esetében, ugyanis 2 590 000 nem várt terhességből, 886 000 végződött abortusszal.⁸

Európában az abortusz aránya 1990 és 2019 között 64%-al csökkent. Az ezer nőre jutó abortuszok aránya 70/1000-ről 20/1000-re redukálódott. Észak-Európa térségében a nem kívánt terhességek aránya, amelyek abortusszal végződtek 43%-ról 36%-ra csökkentek. A 2015 és 2019 közötti időszakban 843 000 nem kívánt terhességből 464 000 ért véget abortusszal. Nyugat-Európában már csak 5%-os csökkenést vehetünk észre ugyan abban az időszakban, ahol a nem kívánt terhességek abortusszal végződő aránya 38% körül maradt. Számokban ez úgy jelenik meg, hogy 990 000 nem kívánt terhességből 377 000 szakadt meg abortusszal. Dél-Európában 49%-al csökkent az abortuszok száma 1990 és 2019 között. A nem kívánt terhességek abortusszal végződő aránya 61%-ról 55%-ra csökkent. A Kelet-Európai abortusz statisztikák a következőket mutatják: 1990 és 2019 között 70%-al csökkent az abortuszok száma, a nem kívánt terhességek abortuszban végződő aránya pedig 81%-ról 67%-ra. Ez az arány kissé megtévesztő lehet a 2015 és 2019 közötti időszakot tekintve, ugyanis 3 290 000 nem kívánt terhesség abortusszal végződött 2 170 000 esetben. Románia és Magyarország ebbe a régióba van besorolva, mégis szükségesnek találom közelebbről is láttatni a két ország abortusz statisztikáit.⁹

Elöljáróban megjegyezném, hogy a kommunista diktatúra idején mind Romániában, mind Magyarországon az abortusz szabályozását politikai, gazdasági és társadalmi eszközként használták fel. Magyarországon 1950 és 1985 között a kommunista vezetőség az ország életszínvonalának növelése érdekében legalizálta, sőt bizonyos esetekben javallta az abortuszt. Ennek eredménye, hogy az említett időszakban 4 135 587 abortusz esett meg.¹⁰ A Román kommunista kormány szovjet nyomásra 1957-től kezdődően liberalizálta az abortuszt. 1966-tól kezdődően Románia kommunista kormányának családtervezési és nemzeterősítési politikájának következtében tilos volt abortuszt végrehajtani hat eset kivételével: (1) ha az anya élete veszélyben van; (2) ha a szülők közül valamelyik örökletes betegségben szenved, (3) ha a terhes nő súlyos testi

⁸ *Global and Regional estimates of unintended pregnancy and abortion.*

⁹ Uo.

¹⁰ *Abortusz* In: MKL, 18.

vagy mentális problémákkal küzd; (4) ha a terhes nő életkora meghaladja a 45 évet; (5) ha az érintett nő, már megszült, és nevel négy gyereket; (6) ha a terhesség erőszak következménye.¹¹ Ennek a rendeletnek a következtében Romániában 1989-re az anyák elhalálozása ötszörösére nőtt 1966-hoz képest. 169 női haláleset jutott 100.000 születésre, ami tízszer több volt, mint más európai országokban.¹²

A kommunizmus bukása utáni harminc évben a következőképpen alakult a két országban az abortuszok tendenciája: Magyarországon¹³ 1990-ben még 100 élveszületésre 3,18 nő halála jutott, míg 2019-ben már ez a szám csak 1,12/100. Ezer nőre pedig 9,3 abortusz jutott ugyancsak a 2019-es évben. Magyarország az Európai Unió országainak abortusz listáján jelenleg a harmadik helyen szerepel, ahol 1000 élveszületésre 273,9 db abortusz jut.

1.2. Az abortusz jogi szabályozása az érvényben lévő romániai és magyarországi jogban

Mielőtt rátérnék a román és magyar jogszabályozásra az abortusszal kapcsolatban, előbb kitekintően rávilágítok a globális tendenciákra. A *Center for Reproductive Rights* (1992-2022)¹⁴ által készített diagramok és statisztikák a következő adatokkal szolgálnak. A világ országainak jelenlegi abortusz szabályozása öt féle esetben jelenik meg: *abszolút tiltott* (a nők 6%-át érinti, 24 országban érvényes, mint például Egyiptom, a Fülöp-szigetek, Madagaszkár stb.); *engedélyezett, ha az anya élete veszélyben van* (a nők 22%-a érintett, 41 országban érvényes, köztük Mexikó, Brazília, Líbia, Indonézia, Irán); *engedélyezett, ha egészségügyi probléma lép fel az anyánál* (12%-át érinti a nőknek, 48 országban érvényes, mint Lengyelország, Peru, Szaúd-Arábia stb.); *engedélyezett szociális és gazdasági okokból* (a nők 24%-a érintett, 13 országban alkalmazzák, köztük Nagy-Britannia, India, Japán stb.); *az anya kérésére elvégezhető*, az állam által meghatározott terhességi intervallumban (a nők 36%-a érintett, 75 országban alkalmazzák, az

¹¹ Nicoleta Apostol: Dreptul la Avort si Drepturi Reproductive in Romania, In: *Dreptul la avort si drepturi reproductive in Europa si Romania*, Filia (Centrul de Dezvoltare Curriculara si Studii de Gen, ECP (Euroregional Center for Public Initiatives), Bucuresti, 2012., 52.

¹² Uo. 53.

¹³ *The World's abortion laws* In: <https://reproductiverights.org/maps/worlds-abortion-laws/> (2023. 03. 13.)

¹⁴ Uo.

intervallum váltakozásával, köztük: Románia, Magyarország, az USA egyes államai¹⁵, Oroszország, Törökország, Ausztrália, Dél-Afrika Köztársaság stb., ezekben az államokban változó az abortusz végrehajtására megállapított időpont. Leggyakoribb a terhesség 12. vagy 14. hétéig történő abortusz.).

Magyarországon a jelenleg törvényben lévő abortusz szabályozás a következőt mondja ki a terhességmegszakításról: a fogantatástól kezdődően a magzati élet tiszteletet és védelmet érdemel, továbbá a terhességmegszakítás nem szolgálhat a családtervezés és születésszabályozás eszközeként. Az abortusz végrehajtásának módjáról úgy határozott a magyar törvényhozás, hogy a terhesség csak veszélyeztetettség és a nő súlyos válsághelyzete esetén, meghatározott feltételekkel szakítható meg. A magyarországi jog három időpontot határoz meg az abortusz elvégzésével kapcsolatban: a terhesség 12. hetéig abban az esetben, ha az állapotos nő egészségét súlyosan veszélyeztető indok merül fel, vagy a magzat orvosilag valószínűsíthetően súlyos fogyatékoságban szenved, illetve a terhesség bűncselekmény következménye, és a nő számára súlyos válsághelyzetet eredményez. Az abortusz engedélyezhető a terhesség 18. hetében is, ha az állapotos nő korlátozottan cselekvőképes vagy cselekvőképtelen, emellett akkor is, ha olyan egészségi ok merül fel, amiről az anya nem tehet vagy orvosi tévedés és mulasztás következménye. A terhesség 20. hetében akkor lehetséges a magzatelhajtás, ha a magzat genetikai, teratológiai ártalmának valószínűsége az 50%-ot eléri. Abban az esetben, ha az anya élete veszélyeztetett a szülés által vagy ha a magzat a szülés utáni élettel összeegyeztethetetlen rendellenessége fennáll az abortuszt a terhesség időtartamától függetlenül meg lehet szakítani.¹⁶

Romániában az emberi élet méltóságáról és védelméről a jogszabályozás következőket jegyzi fel: „A jogképesség a személy születésekor lép érvénybe és annak halálával szűnik meg”(II. I. 35 cikk)¹⁷; „Az emberi lény veleszületett jogainak biztosítása: Minden személy életét, egészségét,

¹⁵ 2022. június, 24-én az Egyesült Államok Legfelsőbb Bírósága hatályon kívül helyezte a Roe kontra Wade ítéletet. Ennek következtében az USA tagállamainak bizonyos része feltételezhetően betiltja az abortuszt. (<https://reproductiverights.org/maps/worlds-abortion-laws/?country=USA> 2023. 03. 13.) vö. *The Catholic Church and the politics of abortion*, A view from the States, Timothy A. Brynes and Mary C. Segers (edit.), Routledge Taylor and Francis Group, London – New York, 2019, 31–32. továbbá Trent Horn: *20 Answers abortion*, Catholic Answers, El Cajon, California, 2014, 11.

¹⁶ 1992. évi LXXIX. Törvény a magzati élet védelméről, 1. és 6. cikkelyei alapján. <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=99200079.tv> (2023. 03. 18)

¹⁷ *Román Polgári Törvénykönyv*, 2. kiadás, Forum Iuris Könyvkiadó, Kolozsvár, 2017. 18.

valamint testi és lelki épségét a törvény egyenlő módon garantálja és óvja” (61. cikk 1.); „az emberi lény érdekei és jóléte elsőbbséget élveznek a társadalom vagy a tudomány egyedi/sajátos érdekeivel szemben” (61. cikk 2.); „tilos mindennemű eugenikai gyakorlat folytatása, amelynek célja a személyek szelekciójának/kiválasztódásának megszervezése” (62. cikk. 2.).¹⁸ A román törvényhozás a következő terhességszakaszokban és esetekben engedélyezi a terhességmegszakítást: 2008 és 2010-óta a terhes nő kérésére engedélyezett az abortusz, akár magánklinikákon is a terhesség 14. hetéig.¹⁹ A 14. hét utáni abortusz abban az esetben nem büntetendő, ha a terhesség megszakítása a terhes nő életének, egészségének vagy testi épségének megmentéséhez szükséges.²⁰ A terhesség 24. hetében megszakítható a terhesség, ha a nő élete veszélyeztetett, vagy ha súlyos testi rendellenesség jelentkezik a magzatnál. Megjegyzésként kiemelném azt, hogy a terhességmegszakítás tilos az egészségügyi intézményeken kívül, vagy olyan rendelőben, amelyek nem rendelkeznek abortusz végrehajtására való engedéllyel, továbbá tilos olyan személynek végrehajtania, aki nem orvos vagy szakorvos.²¹

2. „MÉLTÓ AZ EMBRIÓ A MAGA ÉLETÉRE?” – AZ EMBERI MÉLTÓSÁG KÉRDÉSE

2.1. *Az ember mint személy*

Amint láthattuk a jelenlegi abortusz szabályozás a polgári törvényhozásban és jogban meghatározott időpontokhoz, időintervallumokhoz van kötve. Ebben a temporális meghatározottságban elsősorban nem az abortusz elfogadhatósága vagy tiltása a központi gondolat, hanem a magzat személlyé válásának kérdése. Etikai szempontból közelítve, a kérdés úgy hangzik, hogy mikortól tulajdonítunk személyi státuszt a még meg nem született embernek. A kérdés önmagában meghatározza az abortuszhoz való viszonyulását az embernek, hiszen egy embert

¹⁸ *Román Polgári Törvénykönyv*, 23.

¹⁹ *Dreptul la avort si drepturi reproductive in Europa si Romania*, Filia (Centrul de Dezvoltare Curriculara si Studii de Gen), ECP (Euroregional Center for Public Initiatives), Bucuresti, 2012. 43.

²⁰ Nicoleta Apostol: *Dreptul la Avort si Drepturi Reproductive in Romania*, i.m. 54.

²¹ *Dreptul la avort si drepturi reproductive în Europa și România*, 43.

személynek tekinteni, egyúttal magában hordozza az élethez való jog odatulajdonítását is. Egy ember létezésének egyik fő jellemzője, hogy személyként létezhet. Az tartozik a species homohoz, akit személyként ismernek el, és emberi méltóságát tiszteletben tartják. Egy ember személyként való elismerése feltételezi az ember számára a méltóság odatulajdonítását is.²² Ebben a részben tehát az ember személylé válásának és mibenlétének etikai kérdéséről lesz szó.

A személyiség lehet erkölcsi, lélektani és bölcséleti kifejezés egyaránt. A bölcséleti értelmezését tekintve a személy alatt azt az embert értjük, aki szellemi adottságokkal rendelkezik.²³ Ez a szellemi adottság abban nyilvánul meg, hogy a személy képes elhatárolni magát a külvilágtól, olyan módon, hogy közben sokoldalúságát megtartja egy egységben.²⁴ Ebben a tekintetben egy olyan szemléletről van szó, amelynek segítségével mi saját magunkat is felfogjuk önmagunkként, és ezáltal önmagunkhoz is kapcsolódunk.²⁵

A természeti jogból közelítve meg a személyiség mibenlétét, azt a meghatározást adhatjuk, hogy egy olyan élő szervezetről van szó, amely az emberi lények fájába tartozik. Ugyanakkor nemcsak neme szerint tartozik az emberi fajba, hanem erkölcsi tagja is az emberek közösségének, a társadalomnak.²⁶ Ennek a közösségnek a tagjait erkölcsi és társadalmi jogok illetik meg egyaránt. Az erkölcsi odatartozás legfőképpen az ember szellemi képességein, avagy intellektusán alapszik, s egyúttal ez méltóságának is az eredője.²⁷

A személyiség erkölcsi meghatározásában fontos tényezőként jelenik meg a relacionalitás perspektívája. Ebben az esetben a személy fogalma egy perspektívát jelöl, mégpedig azt, hogy felismerem a másokban az önreflexió készségét, s ezáltal személyként tekintek rá. A személyi lét tehát a megvalósuló kapcsolattól függ és nem az ember belső tulajdonságaitól. Ilyen megközelítésben elmondható, hogy a személyi létezés aktualitás és dinamizmus fogja jellemezni,

²² Orosz Gábor Viktor: Születés és a halandóság etikája, In: *A protestáns etika kézikönyve*, szerk. Fazakas Sándor, Kálvin K., Luther K., 2017. 181.

²³ Tuba István: Személy és erkölcs, In: *Emberismeret és etika*, szerk. Beran Ferenc, 5. Kiadás, SzIT, Bp., 2013, 119.

²⁴ Uo. 119–120.

²⁵ Orosz Gábor Viktor: *i.m.* 188.

²⁶ Bertha Alvarez Mannien: *Dialogues on the ethics of abortion*, Routledge is an imprint of the Taylor & Francis Group, New York and London, 2022, 30.

²⁷ Uo. 31.

ezért az ember identitását csak akkor tudja megőrizni, ha relációban marad, s abban személyként van jelen.²⁸

Az emberi méltóság kérdését megelőzően, szükséges tisztázni a személyi lét kezdetének időpontját. Különböző szemléletek léteznek az emberi élet kezdetét illetően. A nézetek egyik csoportja a fogamzást tekinti az kezdődő élet időpontjának, míg a nézetek másik csoportja különböző, a terhesség későbbi időpontjaihoz köti a magzat személyi voltát. A második csoport bizonyos emberi tulajdonságok és képességek (mint a cselekvőképesség, vétőképesség, gondolkodás-döntéshozás, érzékelés stb.) kialakulásával kapcsolja össze az ember személyiségének kezdetét²⁹.

Jobbágyi Gábor a következő időpontokat sorolja fel, amelyek elsősorban jogi és orvosi szempontból meghatározóak az abortuszra nézve: a) a fogamzást követő 14. nap, ugyanis a 14. nap után ágyazódik be a zigóta a méhfalba, és zárul le az ikresedés lehetősége; b) a fogamzást követő 3. hónap, amikor az agy elér egy emberre jellemző fejlettségi szintet (gastruláció); c) a születés pillanata; d) a gyermek első évei alatt, miután megállapíthatóvá vált, hogy a gyerek tényleges öntudattal és szabadsággal rendelkezik. Jobbágyi felteszi a kérdést, hogy minek tekinthető hát a magzat a személlyé válásának időpontja előtt, bármely felsorolt időpontot is véve kiindulásként.³⁰

Weber Helmut a Jobbágyi által felsorolt négy szakaszt hatra bontja, amelyek nagyban megegyeznek az imént felsoroltakkal³¹. Weber következtetése alapján, elfogadhatatlannak tartja az első és második számú szakaszt. Az elsőnél az ellenérve, hogy az embert nem az értelem és a szabadság aktuális birtoklása teszi emberré, a másodiknál pedig, hogy egy ember élethez való jogát a társadalom és más emberek szolgáltatják, nem pedig a természetjog. Weber úgy látja, hogy a leginkább megalapozott szakasz a hatodik (a gaméta egybeolvadása), viszont az ötödik szakasz (ikresedés lezárulta) kérdéssé teszi a hatodik abszolút elfogadottságát³².

²⁸ Orosz Gábor Viktor: *i.m.* 188.

²⁹ Jobbágyi Gábor: *Orvosi jog, Hippokratésztől a klónozásig*, SzIT, 4. kiad., Bp., 2014. 92.

³⁰ Jobbágyi Gábor: *Az élet joga, Abortusz, eutanázia, művi megtermékenyítés*, SzIT, Bp, 2004. 23.

³¹ 1. az első évek alatt; 2. terhesség alatt/születéskor; 3. a harmadik hónap folyamán; 4. a 14. nap körül – a beágyazódás lezárása után; 5. a 14. nap körül – az orthikus oszthatóság lezárultával; 6. csírasejtek egybeolvadásával (gaméta – egybeolvadás).

³² Weber Helmut: *Speciális erkölcssteológia*, 2. kiadás, SzIT. Bp, 2015. 106–107.

Jobbágyi szerint akár embriónak, akár potenciális személynek vagy parazitának nevezzük a magzatot, bármely időpontot megelőzően, jogilag lényegében semminek tekinthető ez a „lény”. Ebből kiindulva a 14 hetes magzattal jogi szempontból megengedetté válna az embrionális kísérletezés vagy genetikai beavatkozás. A harmadik hónapjában lévő magzat személyiségének kérdése Jobbágyi szerint kapcsolatban áll az animáció³³ (lelkesülés) időpontja körüli vitával is, éppen ezért van támogatója ennek a megközelítésnek az egyházi fórumokon. A születéstől számítandó személyi lét eshetőségével kapcsolatban a legnagyobb gond Jobbágyi szerint az, hogy ebben az esetben az élet védelmének joga nem a természettől ered, hanem valaki más adja a jogot. A legutolsó időponthoz annyit fűz Jobbágyi, hogy az lényegében a fogyatékos és sérült újszülöttek elpusztításának legalizációját eredményezné³⁴.

Jobbágyi álláspontja a kérdésben a következő: jóllehet, az emberi élet különböző korszakaiban változnak a személyre jellemző tulajdonságok és képességek, viszont jogilag ugyanazon emberről beszélünk. Vagyis a jogok különbözhetnek az ember életszakaszaitól függően, de orvosilag és erkölcsileg csakúgy, mint jogilag az emberi élet, s így a személyi lét a fogantatástól kezdődik³⁵.

Weber a következő meghatározást adja az embrionális létezés különböző stádiumainak megnevezésére: „A csírasejtek összeolvadása utáni első stádiumban lévő organizmusra a morula, blasztula vagy zigóta kifejezéseket használták, a beágyazódástól a betöltött harmadik hónapig tartó időszakban embrióról beszéltek, azután az élőlény magzatnak számít (fetus), (...) az „ember” kifejezést az egészre nézve a születés előtti időszakra nemszívesen alkalmazzák”³⁶.

A dolgozat további részében a „személy” kifejezés alatt egy összetéveszthetetlen emberi individuumot, egyént értek, aki más személyek közösségén belül individualizálódik³⁷, s akinek elidegeníthetetlen tulajdonsága a maga emberi méltósága.

³³Ld.: „A múltban gyakran képviselték a szukcesszív animáció elméletét. Az ókorból származó – Arisztotelészre visszanyúló, de még a középkorban is érvényben levő – elmélet szerint csak a lassanként (successive) válik emberré a magzat. A tulajdonképpen emberi lelket (anima spiritualis) – az anima vegetativa és az anima animalis után – létezésének 40. vagy 80. napján kapja. Az első terminus a fetus informis vagy non-animatus (a vélt kezdet előtt) és a fetus animatus vagy formatus között (a 40-80. naptól)”. (Weber Helmut: *Speciális erkölcssteológia*,103.)

³⁴ Jobbágyi G.: *Az élet joga, Abortusz, eutanázia, művi megtermékenyítés*, 24–25

³⁵ Jobbágyi G.: *Orvosi jog, Hippokratésztől a klónozásig*, 92–94.

³⁶ Weber Helmut: *i.m.* 103.

³⁷ Orosz Gábor Viktor: *i.m.* 189.

2.2. Az emberi méltóság

Mielőtt rátérnék a protestáns és a római katolikus szemléletre, előbb tisztáznom kell, az emberi méltóság hangsúlyosságát a kérdésben. Az emberi méltóság alapján azt állítjuk az emberről, hogy elidegeníthetetlen joga van az élethez, éppen ezért megkülönböztetjük minden más élőlénytől. Az ember méltósága nem átruházható, és nem is érdemelhető ki más élőlények számára, mivel az szorosan kapcsolódik az ember személyiségéhez. Egy személy méltósága automatikusan feltételezi a személy létjogosultságát³⁸ és életének védelmét³⁹, tehát a közösségi érdekek felett álló értékről van szó. A méltóság etikai dilemmája abban áll, hogy ennek az értéknek a birtoklása eleve adott az ember számára vagy pedig élete során tesz szert rá, és azt vajon tovább növeli-e. Az egyetlen helyes etikai válasz erre az lehet, hogy az ember számára nem szükséges bizonyítania méltóságát vagy küzdenie érte, mert az már fogantatásától, születésétől kezdődően egészen halála napjáig adott.⁴⁰

Az emberi méltóság értékével kapcsolatban felmerül az a kérdés, hogy az ember mely része kölcsönzi ezt az elidegeníthetetlen értéket. Más szóval: honnan nyeri az ember méltóságának értékét? Cicero, a sztoikus filozófus a *De Officiis* című művében az emberi méltóság alatt (*dignitas hominis*) azt a tiszteletet érti, amely minden embernek kijár, emberi mivoltából adódóan. Tehát Cicero az emberi méltóság alapjának a közös emberi természetet tartja.⁴¹ A későbbi korokban az ember és természet viszonyának értelmezésére nézve Descartes szubsztanciafelfogása révén az anyagi és a szellemi szubsztancia különválasztására került sor. Ennek következtében az emberi méltóság alapjául a szellemi szubsztancia szolgált, az anyagi (emberi test) viszont nem.⁴² A természeti (antropológiai) megalapozottság mellett a teológia (kinyilatkoztatás) sajátos módon közelíti meg az emberi méltóság kérdést, de erre a későbbiekben részletesebben is kitérek.

³⁸ Ld.: „Valamennyi személynek joga van az élethez, az egészséghez, a testi és lelki épséghez, a méltósághoz, a saját képmáshoz, a magánélet tiszteletben tartáshoz, valamint más hasonló, a törvény által elismert jogokhoz. (1. Sz. 58. cikk.); Ezek a jogok elidegeníthetetlenek.” (1. Sz. 59. Cikk.) (Román Polgári Törvénykönyv, 23.)

³⁹ *Euthanasia, Abortion, Death Penalty and Religion – The Right to Life and its Limitations*, Hans-Georg Ziebertz • Francesco Zaccaria (szerk.), IER (International Empirical Research), Springer, 2019. 2.

⁴⁰ Bernhard Kaiser: *Keresztény etika, egy bukott világban való életről*, 1. rész, kiadja a Selye János Egyetem, Komárom, 2018. 83.

⁴¹ Cicero, Marcus Tullius: *De officiis liber primus*, 105, <http://www.thelatinlibrary.com/cicero/off1.shtml#105> (2023. 03. 19.)

⁴² René Descartes: *Értekezés a módszerről*, (ford. Szemere Samu és Boros Gábor), Budapest, 1993.

Az emberi méltóság kérdésére nagy hatást gyakorolt Immanuel Kant morálfilozófiája. Kant az emberi méltóság fogalmával a kategorikus imperativus bizonyítása közben foglalkozik, keresi az önmagában vett célt, azt a valamit, ami önmagában véve abszolút értékkel bír⁴³. Kant arra a következtetésre jut, hogy az ember, mint eszes lény önmagában vett célként létezik, és nem eszközként, amely mások akaratának kiszolgálásáért létezik.

*„A célok birodalmában mindennek vagy ára van, vagy méltósága. Aminek ára van, annak helyébe egyenérték gyanánt másvalamit is állíthatok, ami viszont minden ár fölött áll, ami az öncél létrejöttének egyedüli előfeltétele, annak belső értéke, vagyis méltósága van. Mivel a moralitás az egyedüli feltétel, amelynek megléte egy eszes lényt öncéllá tehet, ennél fogva egyedül az erkölcsiségnek és az emberiségnek – amennyiben erkölcsiségre képes – van méltósága.”*⁴⁴

Kant szerint az ember önmagában vett cél és szorosan kapcsolódik az autonómia fogalma is hozzá. A kanti méltóságelv alapja tehát az emberi ész által vezetett szabadságban van.⁴⁵ A kanti morálfilozófia méltóságelvét ma kritika éri az autonómia fogalmával kapcsolatban. Ugyanis amennyiben az emberi méltóság az autonómia aktuális birtoklásával együtt jelenik meg, akkor ez ahhoz a tévedéshez vezethet, hogy az ember méltóságának kritériuma egyenlő az autonómia aktuális meglétével. Kettősség alakul ki a kanti autonómiafogalom és az emberi lény eltárgyasíthatatlan volta között.⁴⁶

Fontos leszögezni, hogy az előbb említett szerzők és gondolkodók méltóságfogalmának kategóriájába nem sorolják be a még meg nem született emberi magzatot. A megnevezett szerzők közül mindegyik a megszületett, élő ember természetére, szubsztanciájára vagy autonómiájára vonatkozóan beszélnek az emberi méltóságról. Óvatosnak kell lennünk, amikor ezen szerzők méltóságfogalmával szeretnénk igazolni a magzati élet dignitását. Az itt megjelenített értelemzések abban segítenek, hogy könnyen észrevehessük a filozófiai etika és a teológiai etika méltóságértelmezésének különbségeit.

Amint láthattuk, a fent említett filozófusok mindegyike az emberi természetből kiindulva vont le következtetéseket az emberi személlyel és méltósággal kapcsolatban. A két etikai

⁴³Immanuel Kant: *Az erkölcsök metafizikájának alapvetése*, (ford. Berényi Gábor), (Grundlegung der Metaphysik der Sitten, 1785), Gondolat, Budapest, 1991, 60

⁴⁴ Uo., 68.

⁴⁵ Orosz Gábor Viktor: *i.m.* 186.

⁴⁶ Uo.

meghatározottság közötti legnagyobb különbséget a filozófia antropocentrizmusa és a teológiai etika teocentrizmusa adja.

2.3. A magzat méltósága a keresztyén teológiában

A filozófiai és metafizikai méltóságértelmezés után, a dolgozat témájához kapcsolódva, ebben a részben ismertetem a teológiai etika meghatározását az emberi méltóságról, majd abból kiindulva a magzati élet méltóságáról.

Az abortusszal kapcsolatos erkölcsi érvelés a protestáns teológián belül néhol éles eltéréseket mutat. Vannak olyan protestáns szakemberek, akik szerint a keresztyének számára nem szükséges és nem gyümölcsöző belemenni az emberi élet kezdetéről szóló vitába, a másik oldal meg éppen a magzat erkölcsi státuszának megállapítására alapozza a saját abortusz értelmezését⁴⁷. Gyökössy Endre találó megállapításával élve, mivel a protestáns egyházaknak nincs központosított tanítóhivataluk, ezért esetükben nehéz egységes etikai tanításra hivatkozni, szemben a Római Katolikus Egyház Hittani Kongregációjával. Ebből kifolyólag a dolgozatban a protestáns etika álláspontját a magyarországi és az erdélyi református egyházak, emellett az EKD (Evangelische Kirche im Deutschland) nyilatkozatai⁴⁸ alapján ismertetem.

Mind a protestáns, mind a római katolikus méltóságértelmezés a teológiai antropológiában keresendő. A teológiai antropológia és etika teocentrizmusa elsősorban a Kijelentésen (*Szentírás*) alapul (a protestáns etika kizárólag a *Szentírást* fogadja el alapvetésnek⁴⁹; a római katolikus etika viszont a Kinyilatkoztatás mellett (*Szentírás* és Apostoli tradíció) a természeti törvényre (*Lex*

⁴⁷ James F. Childress: Christian ethics, medicine, and genetics, In: Robin Gill (szerk.): *The Cambridge companion to Christian ethics*, 1. edition, Cambridge University Press, Cambridge, 2001, 263.

⁴⁸ 1986-ban a Német Püspöki Konferencia és a Németországi Evangélikus Egyház Tanácsa (Evangelische Kirche im Deutschland) úgy döntött, hogy a korábbi nyilatkozatok mintájára közös munkacsoportot állít fel az élet védelméről szóló közös nyilatkozat elkészítésére. A tematikus horizont szándékosan tág volt, különösen azért, mert a katolikus és a protestáns oldal közötti különbségeket nem lehetett figyelmen kívül hagyni, amikor a meg nem született élet védelméről volt szó. A munkacsoport 1987 tavaszán kezdte meg munkáját, tanácskozásának eredményét pedig 1989 nyarán ismertette a két egyház vezető testületével. (ld. https://www.ekd.de/gottistfreund_1989_vorwort.html, 2023. 03. 29.)

⁴⁹ Sebestyén Jenő: *Református etika*, Iránytű, Budapest – Gödöllő, 1993, 17-18.

naturalis) is megalapozásként tekint⁵⁰). A két felekezet különböző teológiai szemlélete eredményezi az eltérő etikai véleményalkotást az abortusz kérdésével kapcsolatban.

A teológiai tanítások abban egységesnek bizonyulnak, hogy az emberi életre, mint Isten ajándékára tekintenek. A *Szentírás* alapján vallja a keresztyén egyház és teológia, hogy minden élet adója és egyedüli ura a teremő Isten (Dt 32:39–40)⁵¹. A *Szentírás* szerint Isten az életet a maga védelme alá helyezte és megszenteltnek tekinti (a gyilkolás ellen: Gen 9:6; Ex 20:13 és Dt 5:17; Mt 5:21; az élet szentségéről: 1Kor 3:16kk; 6:19). Csak a halálban szűnik meg az embernek ez a méltósága és értéke, amely a szentírási értelmezések szerint a bűneset következményeként tudható be (Gen 2:14; Róm 6:23)⁵². Eszerint a szemlélet szerint az ember Isten szemében különlegesebb, értékesebb a többi teremőnyhez képest (ld. Zsolt 8:6)⁵³.

Ezt az értéket és méltóságot a keresztyén teológia az istenképűség gondolatával kapcsolja össze. A *Szentírás* alapján Isten valamennyi teremőnyé közül egyedül az embert teremtette a maga képére és hasonlatosságára (Gen 1:26–27). A *Genezis könyve* szerint kizárólag az emberi nem kiváltsága az istenképűség (*imago Dei*)⁵⁴. Jóllehet mindkét teológiai gondolkodás az *imago Dei* gondolatából származtatja az emberi méltóságot, annak értelmezésében viszont eltérő szemléletet követnek.

A keresztyén teológia hosszú története folyamán többféle értelmezés is létezett az ember istenképűségével kapcsolatban. Az *imago Dei* gondolata a *Bibliában* csak tízszer fordul elő, és elsősorban krisztológiai tartalma miatt jelentős: Isten valóságos képe maga Jézus Krisztus, akiben meg is újul az ember istenképűsége (2Kor 4:4; Zsid 1:3; Kol 1:15; Róm 8:29), pár esetben az

⁵⁰ Bernhard Kaiser: *i.m.*, 83. vö. *Evangelium Vitae*, III. 62., Ne ölj!: Az Isten szent törvénye

⁵¹ *Evangelium Vitae*, III. 53, Ne ölj!: Az Isten szent törvénye. <https://regi.katolikus.hu/konyvtar.php?h=78> (2023. 03. 24.) Vö. *Gott ist ein Freund des Lebens*, 1. Die Gabe des Lebens, továbbá: *Az élet Istené*, 3., továbbá: A Magyarországi Református egyház Budapestén 1991- február 27-én megnyílt Zsinatának jegyzőkönyve III. ülészak, második ülés, 1992. május 5. 108.

⁵² Bernhard Kaiser: *i.m.*, 83.

⁵³ *Donum Vitae*, Katolikus Tanítóhivatal – Hittani kongregáció: Instrukció a kezdődő emberi élet tiszteletéről és az utódnemzés méltóságáról, Bevezetés 1. https://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/documents/rc_con_cfaith_doc_19870222_respect-for%20human-life_hu.html#N7 (2023. 03. 24.) vö. *Gott ist ein Freund des Lebens*, 1.1.Gabe und Gefährdung des Lebens. (ld. Gaizler Gyula, Nyéky Kálmán: *Bioetika*, Gondolta Kiadói Kör, Bp., 2003, 41.)

⁵⁴ Henri Blocher: *Kezdetben*, (ford. Tóth Béla : Révélation de sorigines Le début de la Genèse), Harmat Kiadó, Budapest, 1998, 81.

Újszövetség alkalmazza az emberre is (1Kor 11:7; Kol 3:10; Jak 3:9;), tehát antropológiai jelentése is van⁵⁵. Az istenképűség alatt a hagyományos értelmezés bizonyos emberi képességet ért, amely az isteni természetből, az isteni spiritualitásból származik, ez az ún. strukturális megközelítés. Ez a nézet egyfajta természetbeni rokonságot sejtet Isten és ember között, viszont ez az elmélet mára elvesztette relevanciáját⁵⁶. Az említett megközelítés mellett a teológia még két megközelítést tart számon: az ún. funkcionális és relacionális értelmezési elvet⁵⁷.

A katolikus etika kihangsúlyozza, hogy az emberi élet méltósága egyedül az élet adományozójától, a teremtő Istentől függ, ezért az embernek tiszteletben kell tartania, hogy sem a maga élete, sem a másik ember élete felett nem rendelkezhet, mert az egyedül Isten akarata alá tartozik. Ez a szemlélet a katolikus antropológia hármas gyökerén alapszik: 1. Minden embernek Isten előtti egyenlősége van; 2. Minden ember Isten teremtménye; 3. A „ne ölj” parancs általános érvénye⁵⁸.

A katolikus megközelítés szerint az ember istenképűsége célszerűségében, célirányos életében nyeri el értelmét. A következőképpen ír erről az *Evangelium Vitae*: „Az élet védelme és gyarapítása, tisztelete és szeretete olyan feladat, melyet Isten minden emberre bíz, amikor meghívja, hogy mint látható képmása részesedjék abban az uralkodásban, melyet Ő gyakorol a világ fölött (...)”⁵⁹.

A katolikus teológia szemléletében az emberi méltóság értéke egyszerre származik az ember istenképűségéből és a természet szerinti egyediségéből⁶⁰. Az embert a maga teljes egészében – tehát nem csak az immanens, vagy csak a transzcendens részét – tekinti egyedinek és

⁵⁵ Gijsbert van den Brink, Cornelis van der Kooi: *Keresztyén dogmatika*, (A 7. fejezetet fordította Kelemen Csongor Attila), Exit, Kolozsvár, 2022. 286.

⁵⁶ Henri Blocher: *i.m.* 78, 80, 81.

⁵⁷ A funkcionális értelmezés alapján, az istenképűség egy bizonyos feladat teljesítésében fejeződik ki (pl. uralkodás (ld. Henri Blocher: *Kezdetben*, 79.); a relacionális nézet, az istenképűség értelmét az Isten és ember közötti különleges kapcsolat megvalósulásában látja: az ember lesz a Teremtőjének a hasonmása, itt a földön őbenne tükröződik az Úr dicsősége (ld. Gijsbert van den Brink, Cornelis van der Kooi: *Keresztyén dogmatika*, 288–292. vö. Henri Blocher: *Kezdetben*, 84–86.). Például Luther számára az istenképűség az eredeti kegyelmi állapotot jelentette, az erkölcsi tökéletességet, amely a bűneset során veszett el, amit Krisztusban való megváltás állít helyre (Kol 3:10; vö. Ef 4:24) (ld. Henri Blocher: *Kezdetben*, 79.).

⁵⁸ Jobbágyi Gábor: *Orvosi jog, Hippokratésztől a klónozásig*, 99.

⁵⁹ *Evangelium Vitae*, II. 42. Én azért jöttem, hogy életük legyen: Az életről szóló keresztény üzenet.

⁶⁰ *Evangelium Vitae*, III. 57, Ne ölj!: Az Isten szent törvénye.

istenképűnek⁶¹. A *Hittani Kongregáció* amikor az emberi test és lélek méltóságáról beszél a *Dignitas Personae*-ban a Gen 1:26 „hasonlatosság” kifejezésére utal, ami a bűnesetben elhomályosodott, és ezt a „hasonlatosságot” Krisztus inkarnációja állítja vissza (Jn 1:14); így szól az ide kapcsolódó rész: „Az Egyház meggyőződése, hogy (...) Isten miután az embert a maga képére és hasonlatosságára teremtette, teremtményét „nagyon jónak” nevezte, hogy később a Fiúban vállalja a megtestesülést. A testetöltés misztériumában Isten Fia megerősítette az emberi lényt alkotó test és lélek méltóságát”⁶².

A méltóság a katolikus etika szerint azt a jogot fejezi ki, hogy minden emberi életet tiszteletben kell tartani, szentnek és sérthetetlennek kell tekinteni. Gaizler Gyula szerint ezen jog elismerésén kell alapuljon minden emberi életközösség, sőt maga a társadalom is⁶³. Tuba István hozzáteszi, hogy az erkölcsalkotásban elsődlegesen az egyedi személyt tartjuk szem előtt, nem az emberi nemet vagy egy nagyobb emberi közösséget, amelyet az egyén fölé helyezhetünk⁶⁴. Az ember méltóságából eredő élet védelméről és sérthetlenségéről a *Rerum Novarum*⁶⁵ pápai enciklika beszél, amit Ferencz Antal a következőképpen foglal össze: „Az ember a szülők egymás iránti szeretetéből és Isten teremtő akaratából születik meg. Ez a megalapozója az ember méltóságának, ebből következik, hogy személye egyedülálló tiszteletet érdemel, hogy életét óvni kell, és hogy sem másoknak nincs joga ártalmára lenni, de maga sem rendelkezhetik korlátlan jogosultságokkal sem mások, sem saját élete felett.”⁶⁶

⁶¹ Bernhard Kaiser: *i.m.*, 83.

⁶² *Dignitas Personae*, Katolikus Tanítóhivatal – Hittani Kongregáció, 1.7. Antropológiai, teológiai és etikai szempontok, Emberi élet és szaporodás. <http://kattanok.weebly.com/hittani-kongregaacutecioacute-dignitas-personae.html> (2023. 03. 24.)

⁶³ Gaizler Gyula: *Bioetika*, Pázmány könyvek, Bp., 1999, 40.

⁶⁴ Tuba István: *i.m.*, 120.

⁶⁵ XIII. Leó pápa 1891-ben megjelent *Rerum Novarum* kezdetű enciklikája. Idézem az említett részt: „Az emberi méltóságot, amelyről Isten maga oly nagy tisztelettel rendelkezik, senki ember büntetlen meg nem sértheti, s nem akadályozhatja meg törekvését a tökéletességre, amely a mennyei örök életnek felel meg. Az ember a maga jószántából bele sem egyezhet abba, hogy (...) természetének meg nem felelő módon bánjanak, (...), mert itt nem jogokról van szó, amelyekkel az ember szabadon rendelkezik, hanem Isten iránti kötelességekről, amelyeket szentül be kell tölteni.” (*Rerum Novarum*, 32. A társadalom alapértékeinek védelmében., <https://regi.katolikus.hu/konyvtar.php?h=125> 2023.03.23.)

⁶⁶ Ferencz Antal: *A bioetika alapjai*, SzIT., Budapest, 2001, 37.

A katolikus etika ezen szemlélet alá vonja a kezdődő emberi élet méltóságát is. A magzati életnek saját méltósága van, ami tiszteltet és védelmet érdemel. A *Donum Vitae* és az *Evangelium Vitae* is kijelenti, hogy az embernek a fogantatásától fogva személynek kijáró tiszteletben kell részesíteni, mivel a zigóta már személyi státusszal bír⁶⁷. Az enciklikák a következő szentírási lókusokat idézik álláspontjuk alátámasztására: Jer 1:4-5; Zsolt 70:6; Ézs 46:3; Jób 10:8–12; Zsolt 21:10–11 stb.⁶⁸. A katolikus teológia azzal magyarázza a magzatölést tiltó bibliai versek hiányát, hogy Izráel népének vallásos és kulturális horizontjában nem fért meg a kezdődő élet bántásának vagy megölésének a lehetősége. Az enciklika arra az ószövetségi szemléletre hivatkozik, amely szerint a méh gyümölcse Isten ajándéka, a meddőség pedig „átkozott” jelentést hordoz, ezért azt a következtetést vonja le, hogy a magzatelhajtás a Biblia embere számára tabu volt. (Gen 15:5; 20:18; Ruth 4:13; Zsolt 127:3-4; Lk 1:25)⁶⁹.

A katolikus etika elveti azt a felvetést, miszerint a magzat fizikai és szellemi fejlődése a terhesség alatt egyúttal a személyiség méltóságának minőségében vagy státuszában is fejlődést vonna maga után. Jobbágyi Gábor foglalja össze a katolikus álláspont ide vonatkozó tanítását: a terhesség felismerésekor egyértelműen egy egyedi, új, pótolhatatlan emberi életet kell számon tartanunk, a fogamzást követő időszakban pedig nem következik be minőségi ugrás, a magzat különböző fejlődési szakaszaiban ugyanaz az egyedi ember marad⁷⁰.

A protestáns erkölcsi tanítás is összekapcsolja az emberi méltóság fogalmát azzal, hogy Isten a teremtés és megváltás jogán a maga védelme és uralma alá helyezte az életet⁷¹, s hogy ez a teremtmény az egyetlen, amelyet Isten a maga képére és hasonlatosságára teremtett (Gen 1:26–27 és Gen 2:7)⁷². Amennyiben a katolikus teológia imago Dei értelmezése a funkcionalitás elvével magyarázott, addig a protestáns értelmezés a relacionalitás felől közelíti meg az istenképűség kérdését. Eszerint az ember istenképűsége azon a kapcsolaton nyugszik, amit Isten alakított ki az

⁶⁷ *Evangelium Vitae*, III. 63. és *Donum Vitae*, I.

⁶⁸ Szükséges megjegyezni, hogy ezen igehelyek kontextusukból adóan, nem közvetlenül vonatkoznak a kezdődő emberi élet méltóságára vagy a magzati élet védelmének gondolatára.

⁶⁹ *Evangelium Vitae*, II. 44.

⁷⁰ Jobbágyi Gábor: *A méhmagzat életjoga*, Az abortusz ellentmondásai és jogellenessége, SzIT, Bp., 1997, 17, 18.

⁷¹ Szűcs Ferenc: *Teológiai etika*, Református Zsinati Iroda Tanulmányi Osztálya, Budapest, 1993, 229.

⁷² Henri Blocher: *i.m.* 81.

emberrel. Az ember abban az értelemben lesz Teremtőjének képe, hogy Isten megszólításának befogadjaként ezt a kapcsolatot tükrözi vissza, és abban a világban, amelyben él a rá bízott felelősség vállalásban nyilvánítja ki⁷³.

Mivel az ember Isten szemében különleges értéket képvisel, ezért élete szentnek, tiszteletreméltónak és sérthetetlennek kell bizonyuljon minden ember számára⁷⁴. Az EKD nyilatkozata így fogalmazza ezt az értéket meg: „Minden emberi lénynek saját értéke és értelme van Isten és emberek előtt. Az embernek ezen különleges értéke elidegeníthetetlen, bárhogyan is alakul az élete, és bármi is történik vele (...)”⁷⁵.

A kezdődő emberi élettel kapcsolatos protestáns etikai álláspont szerint a magzati életet már indulása pillanatától kezdve tisztelnünk és óvnunk kell. Jóllehet, a protestáns tanítás a magzatnak is emberi méltóságot tulajdonít, mégis a személyi létét *potenciális* emberként határozza meg, aki még nem egy önálló élet, de mindenképpen egyedi⁷⁶. A magzat potenciális személyként való meghatározottsága a protestáns etikában elsősorban nem arra vonatkozik, hogy a magzati lét és az emberi lét értéke között státuszbeli különbség van, hanem azt érti alatta, hogy az embrió nagy valószínűséggel személyiséggé fog válni⁷⁷. Douma komoly kritikát fogalmaz meg a protestáns egyház ezen álláspontjával, és pontosan arra mutat rá, hogy a potenciális kifejezés egyfajta minőségbeli különbséget sejtet az emberi és magzati élet értéke között⁷⁸.

Ezen túlmenően a protestáns etika, akárcsak a katolikus, kiáll amellett a *Szentírás*on alapuló tanítás mellett, hogy Isten már az emberi élet kezdetén is jelen van, és óvja azt. A protestáns szemlélet szerint Isten az embert a maga „partneréül” választotta, akit Jézus Krisztusban feltétlenül el is fogad, és ebbe beletartoznak a még meg nem született emberi életek is (Jób 31:15; Zsolt 139:

⁷³ G. van den Brink – C. van der Kooi: *i.m.* 290. vö. *Az élet Istené*, 3.

⁷⁴ Szűcs Ferenc: *i.m.* 220. vö. *Az élet Istené*, 3, A Magyarországi Református egyház Budapestén 1991- február 27-én megnyílt Zsinatának jegyzőkönyve, 108.

⁷⁵ *Gott ist ein Freund des Lebens*, 4.1. Der Mensch – das „Bild Gottes“

⁷⁶ James F. Childress: Christian ethics, medicine, and genetics, In: *i.m.* 263. vö. Gyököcssy Endre: A magyar református egyház lelkipásztori álláspontja a magzat jogairól és a serdülők nemi életéről., 98., továbbá A Magyarországi Református egyház Budapestén 1991- február 27-én megnyílt Zsinatának jegyzőkönyve III. Ülésszak 108., *Gott ist ein Freund des Lebens*, 4.4. Die Würde des vorgeburtlichen Lebens.

⁷⁷ A potencialitás értelmezéséről lásd továbbá: Bertha Alvarez Mannien: *i.m.* 32–39

⁷⁸ Jochem Douma: *A tízparancsolat*, (ford. Czanik Péter), Iránytű Kiadó, 1994.

13–16; Jer 1:5)⁷⁹. Douma itt kiemeli a Jer 1:5 szerinti gondolatot, miszerint Isten már az anyaméhtől fogva elhívja az embert, és hozzáfűzi, hogy Krisztus élete az ember életével nem a kereszttől fonódik össze, hanem már a fogantatástól (Zsolt 51:7; Lk 1:35)⁸⁰.

A protestáns szemlélet egyetért abban a katolikussal, hogy az élet védelméről és a gyilkosság tiltásáról szóló szentírási helyek érvényesek a magzati életre is.⁸¹ Ezen a téren abban különbözik a protestáns etika a katolikustól, hogy ha az anya és a magzat élete szembekerül egymással, akkor az anya életének megmentése prioritássá, elsődlegessé válhat. Bonhoeffer szerint az élet megőrzése páratlan előjogot élvez a megsemmisítéssel szemben, a gyilkosság azonban csak egyetlenegy érvet állíthat maga mellé⁸². Mielőtt bárki is azt a következtetést vonná le, hogy ebben a szemléletmódban az élet abszolút tiszteletének a gondolata lép érvénybe, Douma nagyon helyesen rávilágít arra, hogy a *Szentírás* elsősorban nem az életnek tulajdonít teljes tiszteletet, hanem az élet Urának, aki szabadon dönt élet és halál felett (Dt 32:39)⁸³.

Összegzésként elmondható, hogy a protestáns és római katolikus magzati lét méltósága szorosan kapcsolódik a személyi lét méltóságához. Mindkét etika úgy tekint az életre, mint ami fölött az egyedüli és jogos úr Isten, aki az életet adja. Amint sejthető volt, az élet értékének és méltóságának megalapozottságát nem az emberi elismerésből, társadalmi vagy jogi értékrendből származtatja a teológiai etika, hanem az istenképűség funkcionális és relacionális megnyilvánulásából. Hangsúlyos üzenetet közvetít a teológiai etika az emberi élettel kapcsolatban a világ fele: Isten az élet pártján áll, és számára minden élet egyformán értékes és egyedi, éppen ezért egyetlen embernek sincs jogában azt elpusztítani.

⁷⁹ *Gott ist ein Freund des Lebens*, 4.4. Die Würde des vorgeburtlichen Lebens.

⁸⁰ Jochem Douma: *A tízparancsolat*, 163. és Jochem Douma: *Házasság és szexualitás, Válás, Abortusz*, (ford. Czanik Péter), Iránytű Kiadó, 1998, 208.

⁸¹ *Az élet Istené*, 23, A Magyarországi Református egyház Budapesten 1991- február 27-én megnyílt Zsinatának jegyzőkönyve, 108, Gyökössy Endre: A magyar református egyház lelkigondozói álláspontja a magzat jogairól és a serdülők nemi *életéről*, 98, *Gott ist ein Freund des Lebens*, 4.4. Die Würde des vorgeburtlichen Lebens

⁸² Dietrich Bonhoeffer: *Etika, Útkészítés és bevonulás*, (ford. Visky S. Béla), Exit Kiadó, Kolozsvár, 2015, 126.

⁸³ Jochem Douma: *Házasság és szexualitás, Válás, Abortusz*, 211.

3. ABORTUSZ A KERESZTYÉN ETIKÁBAN

3.1. Abortusz a Szentírásban és az ókeresztyén iratokban

Az alcím alapján arra számíthat az olvasó, hogy a magzatelhajtás kérdése konkrét témaként jelentik meg a *Szentírásban*, amire az Ó- és Újszövetség konkrét válaszokat is kínál. Ez azonban nem helytálló feltételezés, mert az abortusz, mint téma nem szerepel konkrét módon a *Bibliában*. A felvetés maga, hogy a *Bibliában* etikai, jogi vagy társadalmi problémaként jelenjen meg az abortusz, ahogy napjainkban jelen van, alapvetően anakronizmus. Azok a bibliai szövegek, amelyekre hivatkozunk, nem közvetlen módon érintik a magzatelhajtás kérdését, és azokat az apostoli atyák, egyházatyák és reformátorok témára való reflektálása alapján vesszük szemügyre.

Első rendben azt a szentírási helyet emelem ki, amelyre több magyarázó is úgy tekint, mint az abortusz egy szélsőséges helyzetének megjelenítésére. Az *Ex 21:22–23* a Szövetség könyvének nevezett szövegtörzshöz tartozik, amely Rózsa Huba besorolása szerint nem kultikus vagy nem papi szöveg⁸⁴. A szöveg egy kazuisztikus jellegű leírással kapcsolatos eljárást mutat be, amiben egy terhes asszony közbelépése két férfi vitájába vetéléshez vezet⁸⁵. A szakértők szerint a törvény két esetet fedhet le: az egyik esetben nem vetélés történik, csak koraszülés, és nem kerül veszélybe sem az anya, sem a magzat élete; a második esetben viszont komoly sérülésről, vetélésről van szó⁸⁶. Az utóbbi esetet tekintve a törvény célja, hogy arányos büntetést szabjon ki a vétő félre. Az, hogy a várandós anya helyzete kazuisztikussá válik azt jelenti, hogy ennek az élethelyzetnek van külön súlya is – miközben beilleszkedik az arányos büntetés kategóriába (a büntetés súlyát a tálíó elv szerint méri a szöveg: életért életet)⁸⁷.

Az Újszövetségben nem jelenik meg az abortuszra használt görög kifejezés, az *ἀμβλωση*. Pál az 1Kor 15:8-ban az *ἐκτρώμα* kifejezést használja (ld. még a LXX a Préd 6:3–5-ben), ami ugyan

⁸⁴ Rózsa Huba: *Bevezetés az Ószövetség könyveibe*, SzIT., Bp., 2016, 197, 201.

⁸⁵ Ld.: Kazuisztikus törvény In: <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-keresztyen-bibliai-lexikon-C97B2/k-C9FFD/kazuisztikus-torveny-CA050/> (2023. 04. 20.)

⁸⁶ Ld. *Dictionary of Daily Life in Biblical and Post-Biblical Antiquity – Abortion* (eBook edition), Hendrickson Publishers Marketing, Peabody, Massachusetts, 2014, 10.

⁸⁷ Terence E. Fretheim: Exodus, In: *Interpretation, A Bible commentary for teaching and preaching*, Jhon Knox Press, Louisville, 1991., 247.vö. Walter C. Kaiser: Exodus, In: *The Expositor's Bible Commentary*, Vol. 2., Grand Rapids, Michigan, 1990., 434.

jelenthet vetélést vagy abortuszt is, de ebben a kontextusban valószínűleg a vetélési hibát, vagy „idétlenséget” (ahogy a Károli fordításban van) jelent, amit a szerző a maga egykori nyomorult voltára vonatkoztat. Van egy olyan elgondolás is, miszerint az Újszövetség iratai, amikor a φαρμακεία kifejezést használják, abba beleértik a vetélést előserkentő szerek keverőit is (ld. Gal 5:20; Jel 9:21; 18:23.)⁸⁸.

Az emberi élet méltóságának tárgyalásakor szóba került az emberi élet értékéből fakadó óvandóság gondolata, amit a *Szentírás* több helyen hangsúlyozottan megalapoz. Elég, ha csak a „Ne ölj!” parancsolat kétszeri előfordulására gondolunk (Ex 20:13 és Deut 5:17), vagy arra, hogy Jézus a törvény magyarázatakor méginkább elmélyíti a parancs értelmét (Mt 5:21–26). Emellett a Gen 6:9 verse is az emberi élet védeltségére vonatkozó textusok közé sorolandó⁸⁹. Viszont a textusok magyarázói a parancsok funkcióját főként a felnőtt emberre vonatkoztatják a parancsok funkcióját és nem feltétlen a magzati életre. A parancs célját mégis abban határozzák meg a magyarázók, hogy minden ember egyéni értékének megóvására ad parancsot⁹⁰.

A keresztyén teológia a magzati élet értékének bibliai megalapozására kiemeli többek között a Jób 10:8–12, Zsolt 139:13–16, Ézs 46:3, Jer 1:4–5 verseket. A felsorolt versek által arra kíván rámutatni, hogy Isten már a születés kezdeténél jelen van, mint gondviselő és teremő Isten⁹¹. Az általam vizsgált etikai művek és nyilatkozatok alapján a Zsolt 139:13–16-ot és a Jer 1:4–5 ígérések magzati életre vonatkozó relevanciáját próbálom meg szemléltetni.

A Zsolt 139:13–16 verseket elsősorban nem a magzati, de mégcsak nem is az emberi méltóságra vonatkoztatja a kommentárirodalom, hanem az ember teremtésének isteni jelenlétre. A magzat emberré formálódásában és születésében Isten teremő munkája valósul meg újra és újra⁹². Az anyaméh és az alakatlan test formáltatásának képe azt jelzi elsősorban, hogy a Teremő az

⁸⁸ *Dictionary of Daily Life in Biblical and Post-Biblical Antiquity – Abortion*, 11.

⁸⁹ Jochem Douma: *Házasság és szexualitás, Válás, Abortusz*, 208.

⁹⁰ Walter Bruggemann: *Genesis*, In: *Interpretation, A Bible commentary for teaching and preaching*, Jhon Knox Press, Atlanta, 1982, 83.vö. John Calvin: *Commentaries on The first book of Moses called Genesis*, (trans. John King), Vol: 1., Grand Rapids, Michigan, 1979, 296.

⁹¹ Ld. *Evangelium Vitae*, I. 44; továbbá *Gott ist ein Freund des Lebens*, 4.4 Die Würde des vorgeburtlichen Lebens, Jochem Douma: *Házasság és szexualitás, Válás, Abortusz*, 208

⁹² Balogh Csaba: Teremtés és születés. A Zsoltárok 139:13-16 antropológiai kérdései. In: *Studia Doctorum Theologiae Protestantis*, 3 (2012), (9–36), 35.

emberi élet kezdetétől fogva személyesen ismeri az ember életútját⁹³. Mindezek természetesen nem zárják ki annak a gondolatát, hogy Isten már az anyaméhben, vagyis a kezdetektől fogva az ember mellett áll, szoros kapcsolatban tart fent az emberrel⁹⁴. Hozzá kell tennem, hogy a Jób 1:21-ben is hasonló gondolat jelenik meg⁹⁵.

A Jer 1:4–5 ígérésben szereplő anyaméhben formáltatás gondolata, elsősorban Jeremiás prófétai elhivatottságának legitimitásáról és autoritásáról szól⁹⁶. Mivel a 4. és 5. versek Jeremiás prófétai elhívástörténetébe tartoznak, ezért főként Jeremiás predestináltságát tükrözik vissza, ami egyúttal a kiválasztottságot és egyediséget is magába foglalja⁹⁷. Ez a tény viszont nem veti el a gondolatot, hogy Isten már az anyaméhben is értékesnek találja az embert, hiszen ő maga választja ki prófétáit már az élet kezdetekor.

A fentiekből kitűnik, hogy a keresztyén etikának nem szabad közvetlen módon, a szöveg kontextusától elvonatkoztatva idéznie a megnevezett igehelyeket a saját érvelésének az alátámasztására. Talán kimondható, hogy a *Szentírás* igen keveset beszél közvetlen módon a magzati élet értékéről. Az viszont kijelenthető, hogy Isten gondviselése és hatalma már az emberi élet kezdetekor is jelen van, ahogy azt a fenti szövegek is üzenik. Ezen teológiai tétel jelentős etikai következményt von maga után. Az, hogy Isten az élet kezdetétől fogva gondviselő és oltalmazó hatalmával van jelen minden egyes ember életében, hasonló magatartásra kötelezi az embert.

Douma találó meglátásával élve, a bibliai tanítás szerint elsősorban nem az életnek jár abszolút tiszteletet, hanem az élet Urának, aki szabadon dönt élet és halál felől (Dt 32:39)⁹⁸ A

⁹³ Mitchell Dahood: *Psalms III*. 101–150, In: *The Anchor Bible*, Doubleday & Company, New York, 1970, 292–293. vö. John Calvin: *Commentary on the Book of Psalms*, (trans. James Anderson), Vol.: 4., Grand Rapids, Michigan, 1979, 214–216.

⁹⁴ Elmer A. Leslie: *The Psalms*, Abingdon Press, New York – Nashville, 312. vö. Balogh Csaba: Teremtés és születés. A Zsoltárok 139:13-16 antropológiai kérdései. In: *Studia Doctorum Theologiae Protestantis*, 3 (2012), (9–36), 35.

⁹⁵ Uo.

⁹⁶ Roland. E. Clements: *Jeremiah*, In: *Interpretation, A Bible commentary for teaching and preaching*, Jhon Knox Press, Atlanta, 1988, 17–18.

⁹⁷ William McKane: *A critical and exegetical commentary on Jeremiah*, In: *The International Critical Commentary*, Vol: 1., Edinburgh, 1986, 6. vö. John Bright: *Jeremiah*, In: *The Anchor Bible*, Doubleday & Company, New York, 1965, 6–7.

⁹⁸ Jochem Douma: *Házasság és szexualitás, Válás, Abortusz*, 211.

Szentírás tanítása szerint, ahogyan Isten viszonyul az emberhez, úgy kell az embernek is meghatároznia a maga cselekedeteit a földön (Lev 20:7; 1Pét 1:15–16).

Az apostoli atyák és az egyházatyák korából maradtak fenn iratok, amelyek konkrétan beszélnek az abortusz kérdéséről. Az, hogy a történelem ezen időszakában foglalkozott a még szerveződőben lévő keresztyénség vagy éppen a korai keresztyén teológia a magzatelhajtás kérdésével, annak a mételyező római szemléletnek köszönhető, amely társadalmi jelenséggé vált. A klasszikus római időszakban a fogamzásgátlás, magzatelhajtás, gyermekgyilkosság gyakorisága kiemelkedően magas volt, és az akkori jogalkotás nem hozott komolyabb döntéseket a magzati élet védelme érdekében, hiszen nem is tekintették komoly kérdésnek. A szakértők szerint a következő iratok támasztják alá ezen megállapítást: „A még meg nem született gyermekről nem lehet jogosan állítani, hogy ember” (Papianus kb. Kr.u. 200.); „Mielőtt a gyermek megszületik, anyjának egy része, nevezetesen a zsigereié.” (Ulpianus Kr.u. 228.)⁹⁹

Az első ismert kora keresztyén írás, amely közvetlen foglalkozik az abortusz kérdésével a Didaché. „Ne ölj, ne törj házasságot, gyermeket meg ne ronts, ne paráználkodjál, ne lopj, varázslással ne foglalkozz, ne keverj mérget, ne hajtsd el a magzatot, a megszületett gyermeket ne öld meg (Didaché II.1.)¹⁰⁰”. A Didaché mellett Athenagorasz említi, hogy a keresztyének gyilkosnak tekintik az asszonyokat, akik vetélést kiváltó szerekhez folyamodnak, mert a gyermekek már az anyaméhben isteni gondviselés alatt állnak (*Libellus pro christianis*, 35.)¹⁰¹.

Tertullianus két művében is beszél a magzatelhajtás gyilkos cselekedetéről, az *Apologeticum* IX. 8-ban és a *De Anima* 25.-ben. Az *Apologeticum*-ban ezt írja a magzatelhajtásról: „Mi azonban, akiknek a gyilkosság egyszer s mindenkorra tilalmas dolog, az anyaméhben fogamzott magzatot sem pusztíthatjuk el (...). A szülés megakadályozása: gyorsított gyilkosság. (...) Az is ember, aki lesz csupán ember”¹⁰², *De Animában* pedig azt mondja, hogy a magzatelhajtás emberölés még

⁹⁹ Jochem Douma: *Házasság és szexualitás, Válás, Abortusz*, 214.

¹⁰⁰ Apostoli atyák: Didaché, In: *Ókeresztény írók*, Ványó László (szerk.), 2. kiadás, SzIT, Bp., 1988, 94.

¹⁰¹ *Evangelium Vitae*, II. 45.

¹⁰² Tertullianus művei: *Apologeticum*, In: *Ókeresztény írók*, Ványó László (szerk.), SzIT, Bp., 1986., 79.

akkor is, ha az ember csak a születése előtt áll. Tertullianus kiemeli, hogy Isten minden emberi életet maga teremt és azt védeni kell¹⁰³.

Nagy Szent Bazileosz is ír az abortusztól a *De Baptismo*-ban, amiben kijelenti, hogy a magzatelhajtás elvonja, megvonja a lehetőséget, hogy az élet értékét és szépségét megéljük (*De Baptismo* I. 23.)¹⁰⁴. A görög egyház Bazileosz szemléletéhez igazodott¹⁰⁵.

Végül, de nem utolsó sorban az egyik legmarkánsabb ókeresztyén író, Augustinus is írt az abortusszal kapcsolatban, a *De Nuptiis et Concupiscentia*, *De Fide et Symbolo*, *De Civitate Dei* műveiben is. A *De Nuptiis et Concupiscentia*-ban Augustinus a magzatelhajtást szorosan összefűzi a kéjsóvár életmód következményének káros és bűnös eredményével: „A nyílt kegyetlenség megdorgálja a rejtett bűnt. Néha valóban ez a kéjes kegyetlenség vagy ha úgy tetszik bűnös kéjvágy olyan kirívó módszerekhez folyamodik, mint például a mérgező szerek használata a vetélés elérésére vagy ha ez nem sikerül, akkor a megfogant magot valamilyen eszközzel még a születése előtt elpusztítják (I. 17.).¹⁰⁶” Augustinus műveiből még az *Isten városában* beszél részletesebben az abortusztól vallott álláspontjáról a 22. könyv 2., 8. és 17. részeiben. A 2. részben azokat az anyákat korholja, akik már a méhben megölik gyermeküket; a 8. részben azt fejti ki, hogy minden élet Isten ajándéka, és csak neki van joga felette dönteni; a 17. részben pedig azt az érdekes gondolatot fogalmazza meg, hogy az emberi élet kezdetén, jóllehet, az egyén nem dönthet afelől, hogy éljen vagy sem, de nem is kell, hiszen az életben maradása Isten kegyelmének ajándéka. A nyugati keresztyénségben Ágoston és Jeromos kijelentései lettek a mértékadóak¹⁰⁷. Láthattuk, hogy mind az apostoli atyák korában, mind az egyházatyák korában komoly ellenállás fogalmazódott meg az ismert szerzők részéről a magzatelhajtás ellen. Ezen írók érvelése és

¹⁰³Tertullianus: *De Anima*, (trans. Peter Holmes: A Treatise on the Soul), 329–331 [https://www.documentacatholicaomnia.eu/03d/0160-0220,_Tertullianus,_De_Anima_\[Schaff\],_EN.pdf](https://www.documentacatholicaomnia.eu/03d/0160-0220,_Tertullianus,_De_Anima_[Schaff],_EN.pdf) (2023.04.20.)

¹⁰⁴ Nagy Szent Bazileosz művei: *De Baptismo*, In.: *Ókeresztény írók*, Ványó László (szerk.), Bp., 2001, 167–168.

¹⁰⁵ Jochem Douma: *Házasság és szexualitás, Válás, Abortusz*, 217.

¹⁰⁶ Augustinus: *De Nuptiis Et Concupiscentia*, (trans. Philip Schaff: On Marriage and concupiscence), 537–538. [http://www.documentacatholicaomnia.eu/03d/03540430,_Augustinus,_De_Nuptiis_Et_Concupiscentia_\[Schaff\],_EN.pdf](http://www.documentacatholicaomnia.eu/03d/03540430,_Augustinus,_De_Nuptiis_Et_Concupiscentia_[Schaff],_EN.pdf) (2023. 04. 20.)

¹⁰⁷ Jochem Douma: *Házasság és szexualitás, Válás, Abortusz*, 217.

álláspontja sok esetben a mai keresztyén etika alapvetését képezi az abortusz kérdéssel kapcsolatban.

Hasonló álláspontot képviseltek később a protestantizmusra mély hatást gyakorló teológusok is, mint Kálvin, Luther, Melanchton és még hadd soroljuk ide Bonhoeffert is. Luther Márton az *Asztali beszélgetések* című művében írja, hogy az abortusz egy az istentelen tettek közül, és hogy az ítélet napján felelősséget kell vállaljanak annak elkövetői¹⁰⁸. Kálvin János a *Törvény harmóniájában* az Ex 21:22 kommentálásánál a következőt mondja: „Az anyaméhbe zárt magzat már ember. Ha pedig méltatlanabb dolog egy embert a saját házában megölni, mint a mezőn, mert mindenkinek a saját háza a legbiztonságosabb menedékhely, mennyivel szörnyűsegebbnek kell akkor találnunk, ha egy magzatot, aki még meg sem látta az élet világosságát, megölnék az anyja méhében.¹⁰⁹” Philip Melanchton *Loci Communes*-ében az abortuszt az öngyilkosság, gyermekgyilkosság és minden élet ellenes gonosz cselekedetek közé sorolja. (*Loci Communes*, IV.14.). A második világháborús mártír, Dietrich Bonhoeffer az Etikájában az abortuszt gyilkoságként szemléli: „Isten minden bizonnyal egy embert akart megteremteni és hogy ennek a fejlődő embernek idő előtt elvették az életét. Ez azonban nem egyéb, mint gyilkosság.¹¹⁰”

Az általam vizsgált mindkét teológiai etika a Szentírás mellett ezen szerzők álláspontját is figyelembe véve nyilvánítja ki az abortusszal kapcsolatos álláspontját.

¹⁰⁸ Lásd bővebben: *Asztali beszélgetések*, Luther Márton válogatott művei 8., 2. kiadás. (ford. Márton László), Luther, Bp., 2015, 1542-1566.

¹⁰⁹ Jochem Douma: *A tízparancsolat*, 168.

¹¹⁰ Dietrich Bonhoeffer: *Etika, Útkészítés és bevonulás*, (ford. Visky S. Béla), Exit Kiadó, Kolozsvár, 2015. 137.

3.2. A családtervezés és szexualitás kérdése

Az abortusz problematikája a teológiai etikában szorosan kapcsolódik a szexualitás és családtervezés kérdéséhez. A terhességmegszakítás esetét nem kezelhetjük független kérdésként, hiszen annak súlya a szülők életére gyakorolt hatásában nyilvánul meg leginkább. A katolikus etika kiindulópontként tekint a szexuáletikai tanításra az abortuszra vonatkozóan. Indokolt ez a szemlélet, hiszen a gyermekvállalás, családtervezés előfeltétele a szexuális élet.

A katolikus egyházban a házasság szentségnek (szakramentumnak) számít, ezért a gyermeknemzés a házasság Istentől kapott szent feladata és célja¹¹¹. A gyermeknemzés a házastársak kitüntetett feladatát, egyben a házasság megáldását is jelenti a katolikus teológiában¹¹². Ez a feladat felelősséget jelent a szülők számára, és akkor válnak jó szülőkké, ha nagy áldásnak (gyermekáldásnak) tekintik gyermekeiket, írja Bernhard Häring¹¹³. Häring szerint a családalapítás fokozott erkölcsi és vallási felelősséget jelent egymás iránt, s emellett olyan élettér megalapozását, amelyben az új emberi élet kibontakozhat¹¹⁴. Boda László a házasság szexuális kapcsolatát az együttműködésben határozza meg, „együttműködni a Teremtő és Megváltó szeretetével az életadásban.”¹¹⁵. Az ember szexualitása nem csak ösztön vagy készség, hanem célirányos hivatása is az embernek, amely csak a házasságon belül valósítható meg a katolikus álláspont szerint¹¹⁶.

A házasságról szóló katolikus tanítás elutasítja a szexuális ösztönök házasságon kívüli megélését, továbbá minden nemi aktust alárendel a gyermeknemzés kötelezettségének¹¹⁷. Tuba István mondja: „Minden házastársi aktusnak természete szerint az emberi élet továbbadására kell szolgálnia.”¹¹⁸. A fogamzásgátlást illetően a katolikus egyház rosszalja a mesterséges módszereket

¹¹¹ Ld. bővebben: *A szentségek: Házasság*, <https://katolikus.hu/cikk/a-szentsegek> (2023. 04. 26.)

¹¹² „Ehhez a szeretet-közösséghez Isten áldást is kapcsolt (Ter 1.28). A szeretetben eggyé váló férfi és nő Isten ajándékaként az élet átadója, hordozója is lett.” *A szentségek: Házasság*, <https://katolikus.hu/cikk/a-szentsegek> (2023. 04. 26.)

¹¹³ Bernhard Häring CSsR: *Krisztus törvénye III. Részletes erkölcssteológia*, (ford. Németh Mihály), SzIT., Róma-Budapest-Pannonhalma, 2015, 102.

¹¹⁴ Uo. 106.

¹¹⁵ Boda László: *Erkölcssteológia IV., Emberré lenni vagy birtokolni?*, SzIT, Bp., 2001, 151, 158.

¹¹⁶ Tuba István: Személy és erkölcs, In: *i.m.*, 124.

¹¹⁷ Wilhelm Graf: *Szexualitás – házasság – egyház*, ford. Papp György, Bencés Kiadó, Pannonhalma, 1992, 124.

¹¹⁸ Tuba István: Személy és erkölcs, In: *i.m.*, 133.

és eszközöket, amelyek megakadályozzák a nemzést. A Katolikus-Tanítóhivatal a *Humanae Vitae*ban¹¹⁹ a mesterséges fogamzásgátlást a születésszabályozás nem elfogadható lehetőségei közé sorolja. A *Humanae Vitae* a természeti erkölcsi rend megszegésének tekint minden olyan próbálkozást, amely természetellenes módon gátolni kívánja a nemzést¹²⁰. Jóllehet VI. Pál pápa enciklikája megerősítette a hagyományos tilalmat, ugyanakkor elismerte a természet ritmusát a gyermekek számának és időközének meghatározásában, ezért a fogamzásgátlásra az ún. Knaus-Ognio módszert ajánlja, ami a nő fogamzásképeségének „üres” időpontjain alapul¹²¹. A katolikus egyház tiltja a sterilizációt is, kivéve, ha az orvosi eljárás közvetett következménye. Josef Maria Reuss mainzi püspök nem kérdőjelezi meg az enciklika helyességét, mégis úgy vélekedik, hogy a fogamzásgátlás a házastársak felelősségteljes döntésére tartozik¹²². A római katolikus hierarchia azonban továbbra is vallja, hogy a fogamzásgátlás önmagában véve helytelen, emellett azt is, hogy a fogamzásgátló ethosz hozzájárul a „halál kultúrájához”, így legitimálva az aktív eutanáziát és az abortuszt is¹²³. Ezen álláspont a katolikus egyházban komoly vitákat eredményezett, amely a katolikus nők ellenszenvének növekedését is eredményezhette¹²⁴.

A protestáns egyházak nem tekintik az ember szexualitását kizárólag a gyermeknemzés eszközünek és a házasság céljának. Elvetik Augustinus szemléletét a szexualitásról, amely a bűneset negatív következményének tekinti azt. Jóllehet a protestáns egyházak nem tekintik a házasságot szentségnek, mégis a *Szentírás* alapján állítják, hogy a házasság fontos része a szaporodás és a házasságból születő gyermekek Isten ajándékai¹²⁵. Bonhoeffer és Douma szerint lelkiismereti válságot idézhet elő a házasságban, az a katolikus tétel, miszerint minden házassági

¹¹⁹ VI. Pál pápa *Humanae Vitae* kezdetű enciklikája, melyet 1968-ban adott ki, a helyes születésszabályozással kapcsolatban (ld. <https://regi.katolikus.hu/konyvtar.php?h=120>).

¹²⁰ *Humanae Vitae*: <https://regi.katolikus.hu/konyvtar.php?h=120#HV14>, 2023.03.26. vö. Tuba István: Személy és erkölcs, In: *i.m.*, 133.

¹²¹ Boda László: *Erkölcsteológia IV., Emberré lenni vagy birtokolni?*, 159.

¹²² Tuba István: Személy és erkölcs, In: *i.m.*, 134.

¹²³ James F. Childress: Christian ethics, medicine, and genetics, In: *i.m.* 263.

¹²⁴ Robin Gill: Sexuality and religious ethics, In: Robin Gill (szerk): *The Cambridge Companion Christian Ethics*, 4. edition, Cambridge University Press, Cambridge, 2012, 273.

¹²⁵ Jochem Douma: *Házasság és szexualitás, Válás, Abortusz*, 18. 24. 80. vö. Michael Banner: *Christian ethics and contemporary moral problems*, Cambridge University Press, Cambridge, 2003, 274–278.

együttlétnék a gyermeknemzésre kell irányulnia¹²⁶. Barth szerint a szaporodás önmagában szép és ígéretes, de nem az emberi élet célja és értelme¹²⁷.

A protestáns etika vallja, hogy a házasság akkor is házasság marad, ha nem részesül gyermekáldásban. Az abortuszt, mint a születésszabályozás lehetőségét a protestáns egyházak sem tartják járható útnak. Viszont a házaspárok esetében elismeri, hogy saját előjogokkal és lelkiismerettel felruházott emberekről van szó, akiket a hitükre és lelkiismeretükre hivatkozva lehet megszólítani a családalakítással kapcsolatban. Az a szemlélet érvényesül, hogy a keresztyén ember a házasságával is szolgálhat Istennek, azzal, hogy a gyermekek elfogadásával bekapcsolódik Isten teremő és életet adó munkájába¹²⁸. Így a házaspárok sem érezhetik kényszernek a gyermeknemzést, de a magzatelhajtást sem tekintik családtervezési eszköznek.

3.3. Mivel indokolható az abortusz? – Az abortusz indikáció

Amint említettem, orvosi és jogi szempontból vannak meghatározott indokok, helyzetek, amelyek legitimé és kérelmezhetővé teszik az abortuszt. Ezeket a helyzeteket *indikációnak* nevezi a szakirodalom. Négy fő indikációs csoportot vesz figyelembe a teológiai etika. Ez a négy indikáció kategória, saját csoportosításom szerint a következő: a) orvosi-egészségügyi/vitális-pszichiátriai; b) eugenikus-embryopathikus; c) jogi-etikai-kriminológiai; d) pszicho-szociális, szociális. Az indikációk az esetek többségében nehezen határolhatóak el egymástól. Főként ott számottevőek, ahol az állami törvények az abortuszt csak bizonyos indokok, vagyis indikációk fennállása esetén engedélyezi¹²⁹. A felsorolt indikációk elfogadása, illetve elutasítása adja a protestáns és római katolikus abortusz etikák közötti legnagyobb eltérést.

A római katolikus teológia álláspontját elsősorban a Katolikus Tanítóhivatal-Hittani Kongregációja által kiadott és a mai napig érvényben lévő nyilatkozatai, és az ide vonatkozó pápai enciklikák által ismertetem. A következő nyilatkozatok tartoznak ide: *Humanae Vitae* (1968), *Donum Vitae* (1987), *Evangelium Vitae* (1995), *Dignitas Personae* (2008)¹³⁰.

¹²⁶ Dietrich Bonhoeffer: *im.*, 138. és Jochem Douma: Házasság és szexualitás, Válás, Abortusz. 82.

¹²⁷ Jochem Douma: *Házasság és szexualitás, Válás, Abortusz*, 80.

¹²⁸ Uo. 103.

¹²⁹ Weber Helmut: *i.m.* 109.

¹³⁰ A *Donum Vitae*-t 1987. február 22. adta ki a Hittani Kongregáció, II. János Pál pápa jóváhagyásával, amelyet Joseph Ratzinger (majdani XVI. Benedek pápa) és Alberto Bovone bíboros írtak. A nyilatkozat konkrét teológiai válaszokat ad a mesterséges megtermékenyítés, családvállalás, szexualitás és abortusz kérdésére. A mai napig

Az abortusz kérdése a római katolikus etikán belül a szexualitás és családtervezés kérdéskörébe tartozik. A művi terhességmegszakítás a katolikus etikában teljes mértékben elítélendő és elfogadhatatlan cselekménynek minősül, és mindennemű formája a kezdődő emberi élet megfontolt és közvetlen megölését jelenti a katolikus nyilatkozatok alapján¹³¹. Ebből adódóan a katolikus egyház elfogadhatatlannak nyilvánítja az abortuszt, mivel egy emberi személy ellen elkövetett gyilkossággént határozza meg. Ugyanis a katolikus teológia a fogantatás pillanatától kezdődően méltóságteljes személyként tekint minden emberi magzatra¹³². Ebből a perspektívából nézve a fogantatás pillanatában egy új élet kezdődik, és mint emberi életet a leggondosabban óvni kell. Ezért a római katolikus egyház a magzatelhajtást ugyanolyan módon értelmezi, mint a csecsemő gyilkosságát, amely szégyenteljes bűnnek számít¹³³. A katolikus etika ebből kifolyólag nem ismer el egyetlen indikációt sem, amely igazolhatóvá vagy elfogadhatóvá tenné a szándékolt magzatelhajtást¹³⁴. Bár az enciklikák és nyilatkozatok egyetlen indikációt sem ismernek el legitimnek, mégis hozzátesszik, hogy van olyan eset, amely súlyosságát és drámaiságát tekintve enyhítő körülménynek számít, mindemellett mégsem legitimálható egy ártatlan emberi élet szándékos kioltása¹³⁵.

Mindenekelőtt fontosnak tartom tisztázni, hogy a protestáns teológiai etika kevésbé egységes az említett kérdést illetően, mint a római katolikus, ez pedig a két felekezet eleve eltérő strukturális és decentralizált felépüléséből adódik. Az viszont tény, hogy a protestáns egyházak többsége elismeri, hogy a terhesség során olyan előre nem látható helyzetek, konfliktusok léphetnek fel, amelyek ritkán hagynak más választást, mint a terhesség megszakítását. Ilyen konfliktust előidéző okot jelenthet az anya életkora, anyagi helyzete, az anya magára maradottsága a gyerek

értvényben levő nyilatkozatot, 2008-ban a katolikus egyház a *Dignitas Personae* nyilatkozattal aktualizálta. (ld. https://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/documents/rc_con_cfaith_doc_19870222_respect-for%20human-life_hu.html#N7 és <http://kattanok.weebly.com/hittani-kongregaacuteocioacute-dignitas-personae.html> 2023. 03. 24.). Az *Evangelium Vitae* II. János Pál pápa 1995. március 25 -én kiadott enciklikája, amely az emberi élet értékéről és sérthetlenségéről értekezik. (ld. <https://regi.katolikus.hu/konyvtar.php?h=78> 2023. 03. 24.)

¹³¹ *Evangelium Vitae*, II. 44. „Te alkottad veséimet”: A még meg nem született gyermek méltósága.

¹³² *Donum Vitae*, Katolikus tanítóhivatal – Hittani kongregáció: Instrukció a kezdődő emberi élet tiszteletéről és az utódnemzés méltóságáról, I. 1. az emberi embrió tisztelete.

¹³³ Uo.

¹³⁴ *Evangelium Vitae*, II. 44.

¹³⁵ Uo.

nevelésében, a gyermek fogyatékosága, az anya társadalmi kontextusa stb. A protestáns egyházak a legtöbb esetben tiszteletben tartják ezen okokat, és az érintett nő döntését tekintik elsőrendűnek¹³⁶.

Jelen dolgozatban a protestáns álláspont kifejtésére a Magyar Református Egyház Zsinatának és a Romániai Református Egyház Zsinatának érvényben lévő nyilatkozatait¹³⁷, illetve az Evangelische Kirche im Deutschland *Isten az élet barátja* (Gott ist ein Freund des Lebens)¹³⁸ című nyilatkozatot veszem alapul.

A protestáns etika a művi magzatelhajtással kapcsolatosan kész belátni, hogy vannak olyan súlyos esetek, amelyek indokolják az abortusz végrehajtását. Az abortuszt a protestáns teológia nem tekinti sem jogi, sem etikai szempontból gyilkosságnak¹³⁹, emellett leszögezi, hogy az abortuszt nem lehet Isten akarata szerinti cselekedetként kezelni soha¹⁴⁰. Ez a szemlélet meghatározza a protestáns álláspontot, mely szerint az egyház elsőrendű célja, hogy minden lehetséges eszközzel segítse megelőzni azokat a súlyos helyzeteket, amelyből a magzatelhajtás tűnik az egyetlen kiútnak. Az EKD nyilatkozata alapján, amellyel egyetért a magyarországi és romániai református tanítás is, az érintettek lelkiismeretére bízva a döntést, azzal a kitéttel, hogy előbb Isten élet védelméről szóló parancsát ismerjék el, és ennek fényében hozzák meg a döntést. Ezen felül a megnevezett protestáns etikai tanítások egyetértően nyilatkozzák, hogy az édesanya egészségének veszélyeztetettsége esetén, az orvosi javaslatra történő magzatelhajtás elfogadható¹⁴¹. Az abortusz mellett való döntés esetében a protestáns egyházak fő szempontja,

¹³⁶H.-G. Ziebertz: Human Dignity, Religious Ethics or Hedonism – What Can Predict Young People's Attitudes in Germany Towards the Right to Life in the Cases of Euthanasia and Abortion?, In: *Euthanasia, Abortion, Death Penalty and Religion – The Right to Life and its Limitations*, (szerk.) H.-G. Ziebertz • F. Zaccaria, 2019, 87–88.

¹³⁷ A Magyarországi Református egyház Budapesten 1991- február 27-én megnyílt Zsinatának jegyzőkönyve III. ülés, második ülés, 1992. május 5. A mai napig ez a zsinati határozat szolgált alapul a Magyarországi Református Egyházban. Az *élet Istené* című nyilatkozat a Romániai Református Egyház Zsinatának bioetikai kérdésekkel kapcsolatos tanítása, amely a Romániai Református Egyházban 2016 óta érvényben van.

¹³⁸ *Gott ist ein Freund des Lebens*, 6.2. „Das ungeborene Leben im Mutterleib “

¹³⁹ Az *élet Istené*, A Romániai Református Egyház Zsinatának bioetikai kérdésekkel kapcsolatos tanítása, Kolozsvár, 2016, 24.

¹⁴⁰ *Gott ist ein Freund des Lebens*, 6.2. „Das ungeborene Leben im Mutterleib “

¹⁴¹ *Gott ist ein Freund des Lebens*, 6.2. „Das ungeborene Leben im Mutterleib.

hogy a lehető legkíméletesebb eljárás legyen alkalmazva, amely az édesanya testi és lelki egészségét a legkisebb mértékben veszélyezteti¹⁴².

A magyarországi és romániai református egyházak életvédelemmel kapcsolatos tanításai két pontban azonos álláspontot fogalmaznak meg az abortusz elfogadhatóságával kapcsolatban, ezek a következők: a) ha a terhesség vagy a szülés az anya életét egyértelműen veszélyezteti; b) ha a terhesség bűncselekmény/nemi erőszak következménye¹⁴³; némely pontokban viszont kissé különböznek. A Gyökössy Endre által kiadott publikációban a harmadik kivétel, mely elfogadhatóvá teszi az abortuszt: a magzat kimutatható károsodása. (szükséges megjegyezni, hogy nem tisztázott, konkrétan mit ért a szerző a magzat károsodása alatt.)¹⁴⁴. Az *élet Istené* címet viselő zsinati tanítás az abortusz indítékai közé sorolja az anya terhessége következtében várható szellemi és lelki összeomlását, továbbá a gyermek megállapított fogyatékoságának valószínűségét, nem utolsósorban pedig az anya kiskorúságát is¹⁴⁵.

Az abortusszal kapcsolatos általam vizsgált protestáns etikai tanítások, jóllehet, szabadabbnak és visszafogottabbnak tűnnek a római katolikus tanítóhivatal álláspontjához képest, mégis mindkét felekezet felelősséget érez a magzatelhajtáson gondolkodó vagy éppen átesett nők és családok iránt. Éppen ezért buzdítják mind a keresztyén közösséget, mind pedig a világi kormányokat, hogy együttérzéssel és felelősségteljesen álljanak az érintettek mellé, a lelkipásztorokat pedig a tanácsadásra¹⁴⁶.

A protestáns és római katolikus álláspont mellett, a sajátos erdélyi helyzetre tekintettel megemlíteném a Román Ortodox Egyház álláspontját is e kérdésben. A Román Ortodox Egyház a *Szentírást* és az azon alapuló hagyományt követve minden emberi élettel kapcsolatban támogatóan lép fel, beleértve a meg nem született életet is. Az ortodox álláspont az abortusz kérdésében árnyalt, ugyanis az egyház elfogadhatónak tartja az abortuszt, ha az anya élete komoly

¹⁴² Orosz Gábor Viktor: *i.m.* 205.

¹⁴³ Ld. *Az élet Istené*, 24-25; és a Gyökössy Endre: A magyar református egyház lelkigondozói álláspontja a magzat jogairól és a serdülők nemi életéről. *Confessio*, 92/3, 98. (A Magyarországi Református Egyház Zsinata a megnevezett publikáció megjelenése idejében éppen folyt, viszont a zsinat a Gyökössy Endre által összeállított pontokkal azonosult.)

¹⁴⁴ Gyökössy Endre: A magyar református egyház lelkigondozói álláspontja a magzat jogairól és a serdülők nemi életéről. *Confessio*, 92/3, 98.

¹⁴⁵ *Az élet Istené*, 24.

¹⁴⁶ *Gott ist ein Freund des Lebens*, 6.2. „Das ungeborene Leben im Mutterleib“

veszélyben van, és abban az esetben is, ha a születendő gyermek genetikai rendellenessége orvosilag megállapított. Ebben az esetben a döntésért hozott felelősséget az ortodox egyház a családra hárítja. A megnevezett esetek kivételével minden esetben elutasítja az abortuszt¹⁴⁷.

3.3.1. Egészségügyi-pszichiátriai

Az orvosi vagy egészségügyi indikáció az édesanya testi és pszichés egészségének megőrzését tartja prioritásnak a terhesség lefolyása alatt. Elsősorban az édesanya életének megmentése itt a cél, ha adott esetben a terhesség súlyosan veszélyeztetné az anya életét vagy súlyosan károsítaná testi és pszichikai egzisztenciáját. Európa országai közül Romániában a legmagasabb a terhesség kihordása által előidézett elhalálozás az anyák tekintetében: 100000 születésbe 27 nő halt bele¹⁴⁸. Orvostikai szempontból a vitális vagy profilaktikus¹⁴⁹ indikáció kérdése a következő¹⁵⁰: Hogyan viszonyuljon egy gyógyításra és megelőzésre rendelt hivatás, azaz az orvostudomány a legális terhességmegszakítás gyakorlatához? A kérdés lesarkítva így hangzik: Szabad úgy beavatkozni, hogy közben halált okozunk, vagy hagyjuk az anyát meghalni, annak ellenére, hogy van eszköz az életben tartásra?¹⁵¹

Az orvosi indikáció jogi megítélését már ismertettem fentebb, és az mondható el, hogy még azon országok esetében is elfogadott, ahol szigorúan szabályozott vagy tiltott az abortusz. A teológiai, egyházi megközelítése az orvosi indikáció legitimitásának különbözik a protestáns és a római katolikus etikában, mégis ez az egyetlen indikáció, amelyet a római katolikus tanítás is hajlandó enyhítő körülménynek elismerni¹⁵².

Az egészségügyi indikáció a hivatalos egyházi nyilatkozatokban ugyan elfogadott, ennek ellenére némely keresztyén etikus (ld. Bernhard Häring, Jochem Douma, Gaizler Gyula stb.) visszautasítja az abortuszt, abból kiindulva, hogy tévedés lenne úgy tekinteni az abortuszra, mint egy eszközre, ami az ember vitalitását védi.

¹⁴⁷ Avortul: <https://patriarhia.ro/avortul-78.html> (2023. 02. 24.)

¹⁴⁸ Visky S. Béla: *Megtartó ismeret: mai kérdésekről presbiterek, gyülekezeti tagok, érdeklődők részére*, Erdélyi Református Egyházkerület, Kolozsvár, 2018, 250.

¹⁴⁹ Profilaktikus jelentése: megelőző, óvó, betegség megelőzésére irányuló.

¹⁵⁰ Jobbágyi Gábor: *Orvosi jog, Hippokratésztól a klónozásig*, 96.

¹⁵¹ Jochem Douma: *Házasság és szexualitás, Válás, Abortusz*, 229-230.

¹⁵² Boda László: *Erkölcsteológia IV., Emberré lenni vagy birtokolni?*, 162–163.

Häring szerint az anyaság már nem odaadás, hanem önzés lenne, ha saját életének veszélyeztetettsége esetén feláldozná születendő gyermeke életét. Hozzáteszi, fontos szerepet játszik az anya döntésében az, hogy miként látja a méhében fejlődő magzatot. Häring az „áldozathozatalnak” csak azt az esetét hajlandó elismerni, amely az anyai szeretetből fakad, s kész önmagát adni gyermekéért, ellentétben azzal, hogy az anya támadná meg saját gyermekét, akár orvosi javaslatból kiindulva. Ellentmondást fedez fel abban, hogy az orvosi indikáció az édesanya vitalitását kívánja megóvni, holott az abortusz esetében fennáll az érintett nők életen át tartó testi károsodása, vagy éppen a meddőség veszélye.¹⁵³

Douma Häringhez hasonlóan a magzat és az édesanya közti kapcsolatra helyezi a hangsúlyt: az édesanya számára a magzat olyan, mint egy betolakodó, mint egy rákos sejt, amit ki kell vágni, vagy azért áldozza fel magzatát, hogy anyja maradhasson családjá többi tagjának? Douma szerint nem szabad a magzatelhajtást önvédelemnek nevezni, mert a magzat nem egy betolakodó vagy az anya testrésze, amely ellene támadt. Jelentős megállapítása Doumanak, hogy nem a magzat ellen kell védekezni, hanem az életet veszélybe sodró körülmény ellen¹⁵⁴.

Egyes szakértők a pszichiátriai indikációt az orvosi indikáció csoportjába sorolják, emellett az egyházi nyilatkozatok is együtt vagy egymás mellett említik. A szakirodalom a terhesség pszichikai indítékának tekinti azon súlyos eseteket, amelyek a nő egészséges szellemi életét veszélyeztetik. Ezalatt nem az anya az időleges lelki krízisét kell érteni, hanem azt a mértékű pszichés károsodást, aminek következtében az anya maradandó pszichiátriai felügyelet és gyógyszeres kezelés alá kerülhet. A pszichiátriai eset alatt a skizofréniát, mély depressziót, öncsonkító vagy éppen az újszülött ellen irányuló hajlamot értjük – Gaizler Gyula szerint a pszichés károsodás ugyanolyan, ha nem magasabb mértékben áll fenn azon nők esetében, akiken abortuszt hajtottak végre (ld. post abortion syndrom)¹⁵⁵. Douma rávilágít arra is, hogy a súlyos pszichés károsodást jóval nehezebb bizonyítani, mint a profilaktikus esetben. Hozzáteszi, hogy ugyan vannak határesetek, mégis csak akkor fogadható el a pszichikai indikáció, ha a szülés után az édesanya nélkülözni fogja a teljes értékű emberi lét ismérveit. Azon pszichés esetek gyakorisága, amelyek beleesnek ebbe a kategóriába, ritkaság számban vannak. Douma kiemeli,

¹⁵³ Bernhard Häring: *Krisztus törvénye III. Részletes erkölcszociológia*, 209.

¹⁵⁴ Jochem Douma: *Házasság és szexualitás, Válás, Abortusz*, 232.

¹⁵⁵ Gaizler Gyula: *Bioetika*, 95.

hogy nagyon könnyen átcúsíthat a „lét” (magzat) és „lét” (anya) szembenállása a „lét” és „jólét” (az anyáé) szembeállításába, éppen ezért óvatosan kell a pszichiátriai indikációt alkalmaznunk¹⁵⁶.

3.3.2. *Eugenikai*

Az eugenikus vagy ahogy újabban nevezik, embryopathikus indikáció, a magzat testi és szellemi egészsége felől közelíti meg a létkérdést. Az indikáció fő kérdése: amennyiben a születendő gyermeknél testi vagy szellemi rendellenességet, fogyatékossgot, örökletes genetikai problémát állapítanak meg, érdemes-e vállalni a világra hozatalát?

Az eugenetikus indikáció problematikáját nagyban meghatározza az eugenikai vizsgálatok etikusságának kérdése. Az emberi személy kialakulásának időpontjánál szó esett a fogamzást követő 14. nap meghatározó szerepéről a magzaton végzett genetikai vizsgálatok esetében. A keresztyén etikusok nagyrésze óvatosságra int az eugenikai vizsgálatokkal kapcsolatban, hiszen félő, hogy a vizsgálatok indítéka és célja az emberi nem genetikai „megtisztítása”. Jóllehet az eugenika mellett érvelők abból a morális kérdésből indulnak ki, hogy komoly testi vagy szellemi rendellenességet hordozó gyerek mennyiben tud emberhez méltó életet élni, nem mellékesen annak családjára milyen teher nehezedne. Ebből kiindulva nem lenne megengedhető, hogy abortuszhoz folyamodjon az anya?¹⁵⁷

A Katolikus Tanítóhivatal teljes mértékben elutasítja az eugenetikai indikációt. Álláspontját a Tanítóhivatal azzal támasztja alá, hogy a fogantatástól elindult életet Isten a maga gondviselésébe helyezte, ezért a magzat életét védeni kell. Emellett a tanítóhivatal kitér a magzaton végzett diagnosztika kérdésére is, és a következő megállapítást teszi: „Megengedhetőek a születés előtti diagnosztikus beavatkozások? Ha a születés előtti diagnosztikus beavatkozás az embrió és az emberi főtusz életére és integritására tekintettel van, és ebből fakadóan annak egyéni védelme vagy gyógyítása érdekében történik, akkor a válasz igen.”¹⁵⁸ Ugyanakkor hozzáteszi, hogy bármely fejlődési rendellenességet vagy örökletes betegséget megállapító diagnózis nem lehet egyúttal halálos ítélet is a magzatra nézve. A Katolikus Tanítóhivatal ezért elítél minden olyan eugenetikai

¹⁵⁶ Jochem Douma: *Házasság és szexualitás, Válás, Abortusz*, 232–233.

¹⁵⁷ Jochem Douma: *Házasság és szexualitás, Válás, Abortusz*, 234.

¹⁵⁸ *Donum Vitae*, I. 2. Megengedhetőek-e erkölcsileg a születés előtti diagnosztikus beavatkozások?

vizsgálatot, amely akár az anya, akár az apa, akár az orvos, akár az állam részéről meghatározott céllal történik (pl. sterilizáció)¹⁵⁹.

A protestáns teológiai nyilatkozatok nem utasítják el teljes mértékben az eugenetikai indikációt, jóllehet nem is tekintik abszolút érvényű indikációnak. Az EKD nyilatkozata összekapcsolja a kérdést az in vitro és in vivo megtermékenyítés kérdésével. Ugyanis az in vitro megtermékenyítésnél bizonyos szelekciót hajtanak végre a petesejteken, hogy kizárják az esetleges sérülést. Adódik tehát a kérdés, hogy a laboratóriumi körülményekben levő megtermékenyített petesejten elvégzett eugenikus vizsgálatok és a méhben lévő magzaton végzett ugyanabba a kategóriába sorolható vagy sem. Az EKD válasza, hogy a kettő között különbséget kell tennünk, ugyanis a méhben lévő meg nem született élet védelméért egyben az anya védelméért mindent meg kell tenni.¹⁶⁰

Az élet Istenében az eugenetikai indikáció, mint a Románia Református Egyház Zsinata által elfogadott indikáció van megemlítve¹⁶¹. A Gyökössy féle lelkipásztori nyilatkozatban a következőképpen szerepel az eugenetikai indikáció: „...ha a magzatot nagy valószínűség szerint, pontosan megállapított károsodás érte.”¹⁶²

Ferencz Antal beszél arról, hogy bizonyos országokban ma már végeznek genetikai vizsgálatokat fiatal házasságokon, hogy felmérjék mennyire fokozott az utódok örökletes megbetegedésének a kockázata. Ezekkel a vizsgálatokkal kapcsolatban Ferencz három etikai problémát emel ki. Az első, amit Douma is kiemel¹⁶³, a vizsgálatok valószínűségének bizonytalansága. A második, hogy a vizsgálat kedvező kimenetele esetén sem ígért teljes biztonságot, hogy nem léphet fel más örökletes betegség. A harmadik felvetése Ferencznek, hogy egy genetikai vizsgálat eredményének az emberi, pszichés és érzelmi kapcsolat elé helyezése negatívan befolyásolhatja a házastársak kapcsolatuk iránti lojalitását¹⁶⁴. Hadd idézzem Visky Béla ide találó gondolatát az eugenetikai indikációról: „Tudomásul kell vennünk, hogy bármennyire

¹⁵⁹ Uo.

¹⁶⁰ *Gott ist ein Freund des Lebens*, 6.2. Das ungeborene Leben im Mutterleib.

¹⁶¹ *Az élet Istené*, 24.

¹⁶² Gyökössy Endre: *i.m.* 98.

¹⁶³ Jochem Douma: *Házasság és szexualitás, Válás, Abortusz*, 234.

¹⁶⁴ Ferencz Antal: *i.m.* 123–124.

szeretnénk is, nem tudjuk tökéletesen uralni az életet. Az áldás mérhetetlenül több, mint az egészség. Nincs olyan élethelyzet, amelyben ezt ne kaphatná meg egy pár, egy család.”¹⁶⁵

Douma óvatosságra int az eugenetikus indikációnak az alkalmazásával kapcsolatban. Amellett érvel, hogy ha a vizsgálatok várható eredménye negatív befolyással lesz a gyerekvállalásra, akkor egy keresztyén pár számára meg kell tagadni a vizsgálatot, orvosi javaslat ellenére is. A vizsgálatok eredményeinek bizonytalan valószínűsége mellett, kritikát fogalmaz meg a magzati diagnosztika mögöttes szemléletmódjával szemben, s azt „embrionális eutanáziának” nevezi¹⁶⁶. Ugyanis az eugenetikus vizsgálatok mögött Douma szerint egy Isten törvényével nem egyeztethető gondolat áll, mégpedig a sérült vagy fogyatékos emberi élet ember alattivá degradálása¹⁶⁷. Orosz Gábor így foglalja össze: „Ha az eugenika érvényre lép, azzal azt üzenénk, hogy van életre méltó és életre méltatlan életek közötti különbségtétel.”¹⁶⁸

Bonhoeffer a be nem fejezett *Etikájában* foglalkozik az eugenika kérdésével, és akárcsak Douma, úgy Bonhoeffer is a világi gondolkodás téves életszemléletét látja meghúzódní mögötte: „Lehetséges-e, hogy az egészségesek érdekeinek a figyelembevétele teszi szükségsszerűvé ártatlan életek megölését? Ha igen, akkor az azt jelentené, hogy az emberi életnek bizonyos hasznót kell jelentenie a társadalom számára, és ha az megszűnik, elveszti az élet maga létjogosultságát¹⁶⁹. (...) Nem tagadható, hogy a súlyos, gyógyíthatatlan örökletes betegségek a társadalom számára, komoly kihívást és bizonyos veszélyt jelentenek. A kérdés az, hogy ennek megszüntetését a beteg életek megsemmisítésével kell-e elhárítani? -Nem!”¹⁷⁰

Häring is szoros kapcsolatra mutat rá az eugenetikai indikáció és az eutanázia problematikája mögött húzódnó perspektívák között. Úgy fogalmaz, hogy az eugenetikai indikáció az anyaméhben levő élet kioltásának és a sterilizációnak a helyeslését jelentené¹⁷¹.

¹⁶⁵ Visky S. Béla: *i.m.* 251.

¹⁶⁶ Jochem Douma: *Házasság és szexualitás, Válás, Abortusz*, 235.

¹⁶⁷ Jochem Douma: *A tízparancsolat*, 168–169.

¹⁶⁸ Orosz Gábor Viktor: *i.m.* 200.

¹⁶⁹ Dietrich Bonhoeffer: *i.m.* 127.

¹⁷⁰ Uo., 128.

¹⁷¹ Bernhard Häring: *i.m.* 206–207.

3.3.3. Etikai/kriminológiai

Az etikai indikáció kiindulópontja, hogy a terhesség valamilyen komoly, általában az anya szándéka ellenére történő cselekmény eredménye. Douma szerint az indikáció kulcsszavai: *erőszak és önvédelem*. A szakirodalom jogi vagy kriminológiai indikációnak is nevezi, azokban az esetekben, amikor a terhesség erőszak vagy pedofília következménye – ezeket az eseteket a legtöbb országban a törvény bűncselekménynek nevezi. Az etikai indikáció csoportjába sorolják a házasságtörésből következő terhességet is.

A kriminológiai indikációval kapcsolatban felmerül a kérdés, hogy mennyiben felelős a magzat a saját megfogadásának körülményeiért. Emellett számottevő, hogy az anya mennyire képes megbirkózni gyermeke fogantatásának körülményeivel¹⁷².

A Katolikus Tanítóhivatal úgy tekint minden, akár házasságon belül, akár azt megelőzően vagy azon kívül megfogant életre, mint Isten ajándékára, ami felett az embernek nincs jogában dönteni. Ebből az következik, hogy a római katolikus etika számára nem elfogadott az etikai vagy kriminológiai indikáció.

Ugyanakkor erkölcstelen bűnnek nyilvánítja mind a nők megerőszakolását, mind a pedofiliát, de nem úgy tekint azokra, mint amelyek indítékot adhatnak az abortuszra. Így nyilatkozik a Katolikus Tanítóhivatal: „Ezért az emberi nemzés gyümölcse létének első pillanatától, (...) megköveteli azt a feltétlen tiszteletet mellyel az ember testi és szellemi egységének erkölcsileg tartozunk.”¹⁷³ A *Donum Vitae* ugyanakkor hangsúlyozza, hogy a katolikus tanítás szerint az emberi szaporodásnak a házasságon belül kell bekövetkeznie: „Minden emberi lényt Isten ajándékaként és áldásaként kell felfogni. Morális nézőpontból azonban a meg nem született gyermek szempontjából igazán felelős nemzés a házasság gyümölcse kell, hogy legyen.”¹⁷⁴

Az *Élet Evangéliumában*, jóllehet, nem konkrétan az abortusz etikai indikációjára vonatkozóan, az anyák felelőssége mellett, az apa felelőssége is előtérbe kerül¹⁷⁵. Az etikai

¹⁷² Gaizler Gyula–Nyéky Kálmán: *Bioetika*, Gondolat, Bp., 2003, 89.

¹⁷³ *Donum Vitae*, I.1: Milyen tisztelettel tartozunk az emberi embriónak természete és identitása jogán?

¹⁷⁴ Uo. II.1: Miért kell az emberi szaporodásnak a házasságban bekövetkeznie?

¹⁷⁵ *Evangélium Vitae*, <https://regi.katolikus.hu/konyvtar.php?h=78#EV2> (2023.02.26.)

indikáció esetében pedig fokozottan hangsúlyossá válik a kérdés, hogy a bűncselekményt elkövető férfi felelőssége vagy sem.

Az *élet Istené* című zsinati nyilatkozat, hasonlóan a római katolikus tanításhoz, kijelenti, hogy az emberi élet Isten számára elkülönített, „megszentelt élet”, ezért egy embert nem a körülményei, a társadalmi helyzete ruházza fel az emberi méltósággal és felelősséggel, hanem Isten törvénye. Amint fentebb említettem már, a nyilatkozat túlzásnak tartja gyilkosságnak nevezni az abortuszt, és a nemi erőszakból vagy kiskorúval való közösülésből származó terhességet elfogadja, mint annak komoly indokát. A nyilatkozat hozzáteszi, ha az anya ennek ellenére is vállalja a gyermek kihordását, az egyház kész támogatni döntésében¹⁷⁶.

A Gyökössy által kiadott nyilatkozat, amelyet a 1992-es Zsinat is elfogadott, az abortusz megengedhetőségének második kivételeként nevezi meg a bűncselekményből fakadó terhesség esetét¹⁷⁷.

A keresztyén etikusok számára az etikai indikáció kérdése főként a kriminológiai esetekben számít összetettnek, komplexnek, a házasságon kívül fogant magzat elhajtását már jóval konkrétabban kezelik. Häring például a keresztyéni áldozathozatalról kialakított téves szemléletet bírálja, amennyiben a házasságtörés eltusolása és a törékeny házasság megmentése céljából „áldoznák” fel a magzatot. Szerinte a keresztyénység szemben az előbb említett esettel, olyan áldozatot követel, amelyet az ember azért hoz, hogy más, idegen ember életét szolgálja¹⁷⁸.

Gaizler Gyula a nem „kívánt” gyermek kihordása és megszülése mellett érvel, egyetértve a katolikus egyház tanításával. Emellett az örökbeadásra, mint járható megoldásra mutat rá, amennyiben az anya vagy a házastársak úgy érzik, hogy számukra feldolgozhatatlan a gyermek fogantatásának eseménye¹⁷⁹.

Az előbbiekhöz hasonlóan szigorú szemléletet képvisel Douma az etikai indikációval kapcsolatban. Próbál rámutatni a különbségre az erőszaktevő férfi és az erőszakos cselekményből megfogant magzat között. Úgy látja, a probléma abból fakad, hogy a születendő gyermekében az anya az őt ért abúzus stigmáját, az életébe betolakodót fogja látni, ezért védekezni próbál ellene a magzatelhajtás által. Douma próbálja mérsékelni ezt a szemléletet azzal, hogy különbséget tesz az

¹⁷⁶ *Az élet Istené*, 23–24.

¹⁷⁷ Gyökössy Endre: *i.m.* 98.

¹⁷⁸ Bernhard Häring: *i.m.*, 208.

¹⁷⁹ Gaizler Gyula: *Bioetika*, 91.

erőszaktevő ondója és a magzat között, ami már nem csak a férfihoz tartozik. Morális szempontból azt fogalmazza meg, hogy a megerőszakolás elleni tiltakozás lehet erős, viszont egy új emberi élet elfogadása sokkal nemesebb annál. Végül arra hivatkozik, hogy a nemi erőszakból született gyerekek szeretetteljes elfogadása, érvényteleníti a fogantatásuk stigmáját¹⁸⁰.

3.3.4. Szociális

Ezt az indikációcsoportot mind a protestáns, mind a római katolikus etika elveti, mint elfogadható abortusz indítékot. Csak azért szükséges említeni, mivel némely országok abortusz szabályozásában elfogadott indikációként említi (pl. Nagy-Britannia).

A szociális, vagy pszicho-szociális indikáció meghatározása nagyon képlékeny, és eleve magában hordozza a korlátok önkényes meghúzásának lehetőségét. A pszicho-szociális indikáció alatt azokat a pszichikai feszültségeket értjük, amelyeket a terhesség idéz elő az anya társadalmi kapcsolataiban: férjezetlen lány; házasszony, aki mástól vár gyereket; házasságtörés; rossz családi állapot stb.¹⁸¹. A szociális indikáció alatt gazdasági és anyagi szempontok miatt elkövetett abortuszt értünk. Gaizler mellé teszi, hogy a patriarchális társadalom nyomása a terhes nőre cseppet sem könnyíti meg a helyzetet, akár tragikus véget is eredményezhet¹⁸². Douma és Häring¹⁸³ is egyetért abban, hogy a pszicho-szociális és szociális indikáció esetében hiányzik az életet fenyegető faktor, ami a többi indikációnál valamilyen módon mindig megjelent. Douma szerint a pszicho-szociális indikáció tényállása a következő: „Nem a gyermek léte áll szemben az anya életével, hanem a gyermek léte az anya jólétével.”¹⁸⁴ Gaizler szerint a szociális indikáció sokkal inkább a tehetetlen állam számára jelent megoldást. Mivel az állam képtelen arra, hogy a megterhelést jelentő helyzetekben olyan alternatívát kínáljon fel az anya számára, amely kizárja az ölést, ezért a döntés súlyát az anyára ruházza¹⁸⁵.

Visky Béla a lelkigondozók szerepét hangsúlyozza ki az ilyen helyzetekben. Kiemeli, hogy a lehető legteljesebb empátia és szolidaritás – amelyeket konkrétan ki kell nyilvánítson mind a

¹⁸⁰ Jochem Douma: *Házasság és szexualitás, Válás, Abortusz*, 237.

¹⁸¹ Jochem Douma: *Házasság és szexualitás, Válás, Abortusz*, 237.

¹⁸² Gaizler Gy.–Nyéky K.: *Bioetika*, 89.

¹⁸³ Bernhard Häring: *i.m.* 207.

¹⁸⁴ Jochem Douma: *Házasság és szexualitás, Válás, Abortusz*, 238.

¹⁸⁵ Gaizler Gyula.: *Bioetika*, 91.

lelkigondozó, mind a keresztyén közösség – mellett a Krisztus által szerzett bűnbocsánatra és Isten gondviselésének nagyságára kell irányítani az érintettek figyelmét¹⁸⁶. Találó Szűcs Ferenc megállapítása, miszerint a szociális indikáció mögött szociális probléma rejlik, amire csakis szociális megoldást lehet és kell adni. Szűcs elmarasztalja azt a gondolatot, hogy a társadalmi életszínvonal érdekében az ember egy utilitarista vagy másszóval haszonelvű szemléletnek rendelje alá magát az életet¹⁸⁷.

3.4. Az abortusz gyilkos bűn vagy elfogadható rossz?

Amint láthattuk a római katolikus álláspont szerint az abortusz minden esetben gyilkos bűn, míg az általam ismertetett protestáns felekezetek álláspontja szerint a magzatelhajtás bizonyos esetekben (elfogadható) bűn, de nem nevezhető gyilkosságnak. A katolikus etika a fogantatástól kezdődően (zigóta) emberi személynek tekinti a magzatot, a protestáns etika az ivarsejtek egyesülésétől fogva új emberi életnek tekinti a magzatot. Sem a katolikus, sem a protestáns egyház nem fogadja el az abortuszt, mint a családtervezés eszközét.

A katolikus etika álláspontját tekintve felmerül a kérdés bennem, hogy nem képvisel-e túlzottan kategorikus szemléletet. Az abortusz kárhozatos bűnnek tekintése úgy gondolom nem kimondottan bibliai megalapozottságú értékelés. Láthattuk, hogy a *Szentírás* nem beszél konkrét témaként az abortusztól. Az ember istenképűségének gondolata pedig nem tartozik a *Szentírás* fő mondanivalói közé. Az emberi méltóság egyetemes értékének gondolata is a természeti jogrendből következethető ki és nem elsősorban a bibliából. A gyilkosságot tiltó parancsolatok érvényét közvetlenül a magzati létre vonatkoztatni erőltetett, ugyanis azok elsősorban a felnőtt emberi életre vonatkoznak. Olyan kategorikus válaszokat adni jelenünk súlyos etikai kérdéseire, amelyek a *Szentírás*ban közvetlen módon nincsenek jelen, félő, hogy egy illegitim írásmagyarázatot és a teológiától idegen erkölcsítéleti szemléletet eredményezne. Ezzel persze nem azt akarom mondani, hogy a katolikus álláspont biblikai szempontból megalapozatlan vagy helytelen, viszont nem mentes a morálfilozófiai aspektustól sem.

Ez a kritika ugyanúgy érvényes a protestáns etikára is, amennyiben olyan kérdésekre keres direkt válaszokat a *Szentírás*ból, amire az Írás nem ad konkrét választ. Ez nem jelenti szükségképpen, hogy a keresztyén etikának nem szabad teológiaiilag elgondolkozni az ilyen

¹⁸⁶ Visky S. Béla: *i.m.*, 252.

¹⁸⁷ Szűcs Ferenc: *i.m.* 227.

kérdésekről. Azonban a kérdésre adott teológiai válaszról nem jelenhető ki, hogy közvetlenül egyik vagy másik textusból származik. Abban az esetben, ha nincs biztos bibliai megalapozottság, a teológiának a Szentírás tanításának az összességéből kell kiindulnia. Ilyen átfogó bibliai tanítás az Isten megelőző szeretete, vagy éppen Isten akaratának szuverenitása, amelyek adott esetben sokkal szigorúbb következtetésekre juttathatják el a protestáns etikát jelenlegi álláspontjánál.

A protestáns etika a lelkiismeretre hivatkozik az abortuszhoz folyamodás döntésében. Ez a lelkiismeret azonban nem az emberi belső hangot jelenti, hanem az Istennel való együtt-tudást¹⁸⁸. Ebből a gondolatból kiindulva úgy vélem, hogy a keresztyén egyháznak az Evangéliumi igazság hirdetése és képviselése mellett, legalább annyira fontos, hogy Isten kegyelméhez és irgalmához mutasson utat a lelki terhet cipelő embernek.

Ennek megvalósulását abban a viszonyulásban látom, amely az abortuszon átesett nőket nem a dogmatikus vagy kategorikus válaszokkal fogadja, hanem a pasztorációban, a kísérésben és az empátiában. Krisztus a maga egyházára nem az ítélethozatal vagy az bírálkozás feladatát bízta, hanem az evangélium hirdetését (Mt 28:19), amiben egyszerre van benne a tanítás és a gyógyítás felelőssége is (Mt 10:7–8; Lk 9:2; 19:10).

Ha bűn is az abortusz, az egyháznak ugyan nem kell túrnie a bűnt, de szeretnie kell a bűnöst, ahogy Isten is szereti (Jn 3:16–17). A keresztyén teológiának feladata, hogy rámutasson a bűnre, de az nem kevésbé, hogy megismertesse Isten kegyelmét és a bűnbocsánatot.

¹⁸⁸ Συνειδησις, εως, η: 1. tudat (= az a tény, hogy az ember tud önmagáról és életének még oly rejtett, belső jelenségeiről), öntudat, lelkiismeret. 2. Lelekiismeret (az embernek önmaga lelki-erkölcsi minőségéről alkotott ítélete; hitben az isteni Kijelentés normáihoz való igazodás vagy embernek erről alkotott ítélete, erre való reflektálása). Pl. Róm 2:15; 9:1; 1Kor 10:29; 2Kor 1:12; 4:2 stb. (ld. Συνειδησις: Görög-Magyar szótár az Újszövetség irataihoz, Varga Zsigmond (szerk.), Kálvin Kiadó, Bp., 1996, 902.)

KÖNYVÉSZET

1992. évi LXXIX. Törvény a magzati élet védelméről, 1. és 6. cikkelyei alapján.
<https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=99200079.tv> (2023. 03. 18)
- A Magyarországi Református Egyház Budapesten 1991. február 27-én megnyílt Zsinatának jegyzőkönyve III. ülészak, második ülés, 1992. május 5.
- A szentségek: Házasság*, <https://katolikus.hu/cikk/a-szentségek> (2023. 04. 26.)
- Abortusz szócikk In: <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-magyar-etimologiai-szotar-F14D3/a-a-F14E1/abortusz-F14F1/> (2023. 03. 13.)
- Abortusz: Magyar Katolikus Lexikon, I. Kötet (A-Bor), Szent István Társulat, 2. kiadás, Budapest, 2004, 16-24.
- Abortusz: Magyar Nagylexikon, I. kötet (A-ANC), Akadémiai kiadó, Budapest, 1993.
- Alvarez Mannien, Bertha: *Dialogues on the ethics of abortion*, Routledge is an imprint of the Taylor & Francis Group, New York and London, 2022.
- Apostol, Nicoleta: Dreptul la Avort si Drepturi Reproductive in Romania, In: *Dreptul la avort si drepturi reproductive in Europa si Romania*, Filia (Centrul de Dezvoltare Curriculara si Studii de Gen, ECP (Euroregional Center for Public Initiatives), Bucuresti, 2012.
- Apostoli atyák: Didaché, In: *Ókeresztény írók*, Ványó László (szerk.), 2. kiadás, Szent István Társulat, Budapest, 1988.
- Asztali beszélgetések*, Luther Márton válogatott művei 8., 2. kiadás. (ford. Márton László), Luther, Budapest, 2015.
- Augustinus: *De Nuptiis Et Concupiscentia*, (trans. Philip Schaff: On Marriage and concupiscence), [http://www.documentacatholicaomnia.eu/03d/03540430,_Augustinus,_De_Nuptiis_Et_Concupiscentia_\[Schaff\],_EN.pdf](http://www.documentacatholicaomnia.eu/03d/03540430,_Augustinus,_De_Nuptiis_Et_Concupiscentia_[Schaff],_EN.pdf) (2023. 04. 20.)
- Avortul*: <https://patriarhia.ro/avortul-78.html> (2023. 02. 24.)
- Az élet Istené*, A Romániai Református Egyház Zsinatának bioetikai kérdésekkel kapcsolatos tanítása, Kolozsvár, 2016.
- Balogh Csaba: Teremtés és születés. A Zsoltárok 139:13-16 antropológiai kérdései. In: *Studia Doctorum Theologiae Protestantis*, 3 (2012), 9–36.
- Banner, Michael: *Christian ethics and contemporary moral problems*, Cambridge University Press, Cambridge, 2003.
- Blocher, Henri: *Kezdetben*, (ford. Tóth Béla: Révélation de sorigines Le début de la Genèse), Harmat Kiadó, Budapest, 1998.
- Boda László: *Erkölcsteológia IV., Emberré lenni vagy birtokolni?*, Szent István Társulat, Budapest, 2001
- Bright, John: Jeremiah, In: *The Anchor Bible*, Doubleday & Company, New York, 1965.
- Bruggemann, Walter: Genesis, In: *Interpretation, A Bible commentary for teaching and preaching*, Jhon Knox Press, Atlanta, 1982.

- Calvin, John: *Commentaries on The first book of Moses called Genesis*, (trans. John King), Vol: 1., Grand Rapids, Michigan, 1979.
- Calvin, John: *Commentary on the Book of Psalms*, (trans. James Anderson), Vol.: 4., Grand Rapids, Michigan, 1979.
- Childress, James F.: Christian ethics, medicine, and genetics, In: Robin Gill (szerk.): *The Cambridge companion to Christian ethics*, 1. edition, Cambridge University Press, Cambridge, 2001.
- Cicero, Marcus Tullius: *De officiis liber primus*, 105, <http://www.thelatinlibrary.com/cicero/off1.shtml#105> (2023. 03. 19.)
- Clements, Roland. E.: Jeremiah, In: *Interpretation, A Bible commentary for teaching and preaching*, Jhon Knox Press, Atlanta, 1988.
- Dahood, Mitchell: Plasm III. 101–150, In: *The Anchor Bible*, Doubleday & Company, New York, 1970.
- Descartes, René: *Értekezés a módszerről*, ford. Szemere Samu és Boros Gábor, Budapest, 1993.
- Dictionary of Daily Life in Biblical and Post-Biblical Antiquity – Abortion* (eBook edition), Hendrickson Publishers Marketing, Peabody, Massachusetts, 2014.
- Dignitas Personae*: <http://kattanok.weebly.com/hittani-kongregacioacute-dignitas-personae.html> (2023. 03. 24.)
- Donum Vitae*: https://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/documents/rc_con_cfaith_doc_19870222_respect-for%20human-life_hu.html#N7 (2023. 03. 24.)
- Douma, Jochem: *A tízparancsolat*, (ford. Czanik Péter), Iránytű Kiadó, 1994.
- Douma, Jochem: *Házasság és szexualitás, Válás, Abortusz*, (ford. Czanik Péter), Iránytű Kiadó, 1998.
- Euthanasia, Abortion, Death Penalty and Religion – The Right to Life and its Limitations*, Hans-Georg Ziebertz • Francesco Zaccaria (szerk.), IER (International Empirical Research), Springer, 2019.
- Evangelium Vitae*: <https://regi.katolikus.hu/konyvtar.php?h=78> (2023. 03. 24.)
- Ferencz Antal: *A bioetika alapjai, Szent István Társulat*, Budapest, 2001.
- Fretheim, Terence E.: Exodus, In: *Interpretation, A Bible commentary for teaching and preaching*, Jhon Knox Press, Louisville, 1991.
- Gaizler Gyula: *Bioetika*, Pázmány könyvek, Budapest, 1999.
- Gaizler Gyula–Nyéky Kálmán: *Bioetika*, Gondolta Kiadói Kör, Budapest, 2003.
- Gijsbert van den Brink, Cornelis van der Kooi: *Keresztyén dogmatika*, (A 7. fejezetet fordította Kelemen Csongor Attila), Exit, Kolozsvár, 2022.
- Gill, Robin: Sexuality and religious ethics, In: Robin Gill (szerk.): *The Cambridge Companion Christian Ethics*, 4. edition, Cambridge University Press, Cambridge, 2012.
- Global and Regional estimates of unintended pregnancy and abortion In: <https://www.guttmacher.org/fact-sheet/induced-abortion-worldwide> (2023. 03. 13.)
- Gott ist ein Freund des Lebens*, Evangelische Kirche im Deutschland, 1989, https://www.ekd.de/gottistfreund_1989_vorwort.html, (2023. 03. 29.)

- Gralf, Wilhelm: *Szexualitás – házasság – egyház*, ford. Papp György, Bencés Kiadó, Pannonhalma, 1992.
- Gyökössy Endre: A magyar református egyház lelkigondozói álláspontja a magzat jogairól és a serdülők nemi életéről. *Confessio*, 92/3
- Häring, Bernhard CSsR: *Krisztus törvénye III. Részletes erkölcssteológia*, (ford. Németh Mihály), Szent István Társulat, Róma-Budapest-Pannonhalma, 2015.
- Horn, Trent: *20 Answers abortion*, Catholic Answers, El Cajon, California, 2014.
- Humanae Vitae*: <https://regi.katolikus.hu/konyvtar.php?h=120> (2023. 03. 24.)
- Jobbágyi Gábor: *A méhmagzat életjoga*, Az abortuszlegalizáció ellentmondásai és jogellenessége, Szent István Társulat, Budapest, 1997.
- Jobbágyi Gábor: *Az élet joga, Abortusz, eutanázia, művi megtermékenyítés*, Szent István Társulat, Budapest, 2004.
- Jobbágyi Gábor: *Orvosi jog, Hippokratésztől a klónozásig*, Szent István Társulat, 4. kiad., Budapest, 2014.
- Kaiser, Bernhard: *Keresztyén etika, egy bukott világban való életről*, 1. rész, kiadja a Selye János Egyetem, Komárom, 2018.
- Kaiser, Walter C.: Exodus, In: *The Expositor's Bible Commentary*, Vol. 2., Grand Rapids, Michigan, 1990.
- Kant, Immanuel: *Az erkölcsök metafizikájának alapvetése*, (ford. Berényi Gábor: Grundlegung der Metaphysik der Sitten, 1785), Gondolat, Budapest, 1991.
- Kazuisztikus törvény In: <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-keresztyen-bibliai-lexikon-C97B2/k-C9FFD/kazuisztikus-torveny-CA050/> (2023. 04. 20.)
- Leslie, Elmer A.: *The Psalms*, Abingdon Press, New York – Nashville.
- McKane, William: A critical and exegetical commentary on Jeremiah, In: *The International Critical Commentary*, Vol: 1., Edinburgh, 1986.
- Nagy Szent Bazileosz művei: De Baptismo, In.: *Ókeresztény írók*, Ványó László (szerk.), Budapest, 2001.
- Orosz Gábor Viktor: Születés és a halandóság etikája, In: *A protestáns etika kézikönyve*, szerk. Fazakas Sándor, Kálvin Kiadó, Luther Kiadó, 2017.
- Rerum Novarum*: <https://regi.katolikus.hu/konyvtar.php?h=125> (2023.03.24.)
- Román Polgári Törvénykönyv*, 2. kiadás, Forum Iuris Könyvkiadó, Kolozsvár, 2017
- Rózsa Huba: *Bevezetés az Ószövetség könyveibe*, Szent István Társulat, Budapest, 2016.
- Sebestyén Jenő: *Református etika*, Iránytű, Budapest – Gödöllő, 1993.
- Szűcs Ferenc: *Teológiai etika*, Református Zsinati Iroda Tanulmányi Osztálya, Budapest, 1993.
- Tertullianus művei: Apologeticum In.: *Ókeresztény írók*, Ványó László (szerk.), Szent István Társulat, Budapest, 1986.
- Tertullianus: *De Anima*, (trans. Peter Holmes: A Treatise on the Soul), [https://www.documentacatholicaomnia.eu/03d/01600220,_Tertullianus,_De_Anima_\[Schaff\],_EN.pdf](https://www.documentacatholicaomnia.eu/03d/01600220,_Tertullianus,_De_Anima_[Schaff],_EN.pdf) (2023.04.20.)

- The Catholic Church and the politics of abortion, A view from the States*, Timothy A. Brynes and Mary C. Segers (edit.), Routledge Taylor and Francis Group, London – New York, 2019.
- The New Encyclopaedia Britannica, Vol.: 1., 15th edition, Chicago, 1996, 35-36
- The World's abortion laws In: <https://reproductiverights.org/maps/worlds-abortion-laws/> (2023. 03. 13.)
- Tuba István: *Személy és erkölcs*, In: *Emberismeret és etika*, szerk. Beran Ferenc, 5. kiadás, Szent István Társulat, Budapest, 2013.
- Visky S. Béla: *Megtartó ismeret: mai kérdésekről presbiterek, gyülekezeti tagok, érdeklődők részére*, Erdélyi Református Egyházkerület, Kolozsvár, 2018.
- Weber Helmut: *Speciális erkölcssteológia*, 2. kiadás, Szent István Társulat, Budapest, 2015.
- Συνειδησις: *Görög-Magyar szótár az Újszövetség irataihoz*, Varga Zsigmond (szerk.), Kálvin Kiadó, Budapest, 1996.